

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2023)

Sami AYDIN

Dr., Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi
aydnsamy@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1109-5482>

Nesîmî Divanı'nın Söz Varlığı

The Word Composition of Nasimi's Diwan

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 27.02.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 03.04.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2023

Atıf/Citation

Aydın, S. (2023). Nesîmî Divanı'nın söz varlığı. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 559-599.
<https://doi.org/10.34083/akaded.1257240>

Aydın, S. (2023). The word composition of Nasimi's Diwan. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(1), 559-599. <https://doi.org/10.34083/akaded.1257240>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Bu makale, Sami AYDIN tarafında hazırlanmakta olan “Nesimi Divanı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Öz

XIV. yüzyılın zirve şahsiyetlerinden biri olan Seyyid İmâdüddîn-i Nesîmî'nin Türkçe *Divanı*'nın söz varlığını ortaya koymak bu çalışmanın temel hedeflerindedir. Söz varlığı, salt sahip olunan sözcük dağarcığı veya bir dildeki sözcüklerin tümü şeklinde düşünülmemelidir. Bir dilin söz varlığı aynı zamanda o dili konuşan toplumun aynası, o toplumun maddî ve manevî kültürünün yansıtıcısı görevini de üstlenir. Bu yönüyle düşünüldüğünde birbirinden değerli şair ve yazarlarımızın eserlerinde yer alan söz varlıklarının araştırılıp literatüre kazandırılması önem arz eden konular arasında yerini alır.

Bu çalışmanın giriş kısmında öncelikle dil tanıtılmış, daha sonra söz varlığı ve kapsamı hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. En sonunda üzerine çalışılan eser kısaca tanıtılarak barındırdığı nazım şekilleri ve adetleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın birinci başlığı *Divan*'ın söz varlığına ayrılmış; tespit edilen kalıp ifadeler, deyimler, ayetler, hadisler, arkaik kelimelere vs. kısaca değinildikten sonra azınlık ve çoğunlukta olan kelimeler alfabetik sıra gözetilerek sunulmuştur.

Çalışmanın ikinci başlığı kelime gruplarına ayrılmıştır. Bu bölümde öncelikle kelime grubu hakkında kısa bir bilgi verilmiş, daha sonra eserin söz varlığı alt başlıklar halinde incelenmiştir. Bu kısımda sırasıyla bağlama birlikleri, edat birlikleri, tekrar birlikleri, sayı birlikleri, unvan birlikleri ve birleşik isimler, ünlem birlikleri, kalıp ifadeler, arkaik sözcükler, atasözleri, deyimler, ayetler, hadisler ve dua ifadeleri incelenmiştir. Tamlamalar, çok fazla olmaları ve çalışmada hacimce yer kaplayacaklarından dolayı incelemeye tâbi tutulmamıştır.

Türk coğrafyasında milli ve kültürel hatıraları içinde barındıran yüzlerce değerli eser vardır. Bu eserlerin incelenip sahip oldukları zengin söz varlığının ortaya konmasına ve ilim camiasına kazandırılmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada da Nesîmî'nin söz varlığı elde edilen veriler ışığında ortaya konmuş; Türk dilinin söz varlığına katkısı olacağı düşünülen bulgular ilim camiasına sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Söz varlığı, Sözcük, Nesîmî, Nesîmî Divanı

Abstract

The aim of this study is to bring out the word composition of Turkish Diwan which is written by one of most important people of XIV. century Seyyid İmâdüddîn-i Nasimi. The word composition is not just a vocabulary or the words that are used in the language. The word composition is the mirror of the language talked among the people. It also reflects the culture of the people. It is important to study the word composition of our literature's creations by important writers and poets so we can present word composition to literature.

In this research, firstly language is introduced then word composition and it's whole extent is briefly mentioned. At the end the stuided creation is briefly explained with all the poetry shapes that it contains.

The first section of this study is devoted to word composition, the determined patterns, idioms, hadiths, old words are briefly mentioned then minority and majority words are presented in alphabetical order.

The second section of this study is devoted to word groups. In second section firstly word groups are mentioned then word composition is explained step by step connection groups, preposition groups, repetition groups, number groups, title groups, compound noun groups, exclamation groups, stereotypes, old words, proverbs, idioms, verses, hadiths and prayer expressions were examined. Since there is too many phrases, the phrases are not examined in this study.

Turkish geography has hundreds of significant creations which contain national and cultural memory. Those creations should be studied in order to bring out the word composition which is beneath it. The light of data that is obtained in this study has lead us to Nasimi's word composition and the data that is thought helpful to Turkish word composition is presented to science society.

Keywords: *Word composition, Word, Nasimi, Nasimi's Diwan*

Giriş

Kendine ait kanunları olan ve bu kanunlar çerçevesinde gelişen, daima müstakil bir hüviyete sahip ve canlı bir varlık olan dil, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir. Yapısı seslerden örülmüş olan dil, seslerden yapılmış bir bina gibidir. Sesler birleşerek kelimeleri ve kelime gruplarını oluştururlar. Bu kelime grupları Türkçe'nin cümle yapısında önemli bir yere sahiptir. Tek bir sözcükle aktarılamayan duygu ve düşünceler, tamlamalar, kalıp ifadeler, deyimler vs. gibi ustaca bir araya getirilen kelime grupları sayesinde daha etkili bir şekilde ifade edilir. Bu gibi yapılar Türkçe'nin söz hazinesini diğer bir deyişle söz varlığını işaret eder (Ergin, Türk Dil Bilgisi, 2009, s. 3-5; Ergüzel, 2007, s. 118).

Türk dilinde söz/sözcük dağarcığı, söz hazinesi kelime hazinesi gibi ifadelerle de anılan söz varlığı kavramı, batı dillerinde vocabulary, wortbestabd, worschatz gibi sözcüklerle ifade edilmiştir (Karababa, 2013, s. 13). Yapılan araştırmalar incelendiğinde, söz varlığı tanımlanırken, bazen bir dilin tüm sözlerini kapsadığı, bazen bireyin sahip olduğu sözcüklerin bütününe karşılıdığı bazen de her iki ifadeyi içinde barındırdığı şekilde farklı tanımlamaların söz konusu olduğu görülmüştür.

Çotuksöken (1992, s. 171)'e göre söz varlığı "bir dildeki sözcüklerin tümü, bir bilgi dalına ait terimlerin tümü, bir sözlükteki sözcüklerin tümü ve bir kimsenin, yazarın, edebiyatçının kullandığı sözcüklerin tümü" şeklinde dört farklı şekilde tanımlanabilir.

Günay (2007, s. 29-30) söz varlığını, bir kişinin sahip olmuş olduğu söz varlığı; Vardar, (2002, s. 82) ise bir bireyin kullandığı ya da bir bütüncede yer alan sözcüklerin tümü şeklinde tanımlamıştır.

Çoğu araştırmacı söz varlığı ile söz dağarcığının aynı anlamı karşıldığını ifade etmiştir. Türk Dil Kurumu Sözlükleri'nin de tanımına bakıldığında bu aynılık söz konusudur. Fakat yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere arada küçük bir fark olduğunu söylemek mümkündür. Zira Güneş'in (2007, s. 203) de dediği gibi bir dili doğru ve etkili bir şekilde kullanabilmek kişinin sahip olduğu sözcük hazinesi yani söz dağarcıyla mümkündür. Tüm bu tanımlardan hareketle söz varlığını, bir dilin sahip olduğu sözlerin/sözcüklerin tümü; söz dağarcığını da kişi tarafından kullanılan sözlerin/sözcüklerin bütünü şeklinde tanımlamak mümkündür.

Aksan (1996, s. 7) da Çotuksöken'in tanımına yakın bir ifadeyle dilin söz varlığını oluşturan şeyin sadece o dilin sözcükleri olmadığını, sözcüklerin yanında kalıp ifadelerin, kalıplaşmış sözlerin, deyimlerin, atasözlerinin, terimlerin ve farklı anlatım kalıplarının yer aldığı bir bütün olarak tanımlamıştır. Ona göre söz varlığı, hem seslerin bir araya gelmesiyle kurulan simge ve göstergeler hem de maddî ve manevî kültürün yansıtıcısı ve ait olduğu toplumun kavramlar dünyası olarak düşünülmelidir.

Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere sözcükler, terimler, deyimler, atasözleri, kalıp ifadeler vb. gibi söz varlığını karşılayan unsurlar bir dilin temelini oluşturmakla birlikte aynı zamanda sahip olduğu zenginliği de ifade eder. Dil kendini yenileyen, sürekli değişen ve gelişen bir yapıya sahiptir. Zamanla oluşan bu zengin yapının şimdiki ve gelecek nesillere aktarılması için bunların devamlı olarak kaynaklara dayandırılması gerekmektedir.

Bir topluluğu ve millî benliğini koruyarak ayakta tutan, onu koruyup yok olmaktan kurtaran ve o toplulukta sarsılmaz bir birlik yaratan dil bu yönleriyle bir millet için önemli bir role sahiptir. Dil bütün bir topluluğun ortak malzemesidir ve dolayısıyla bir milletin mirası ve istikbalidir (Ergin, 2009, s. 5). Her kelimesinde tarihin izlerine rastlanılan dil, bir cemiyetin kopmaz parçasıdır. Yapısını oluşturan kelimeler ise o topluluğun millî benliğini gözler önüne seren kültürel hatıralardır (Ergüzel, 2007, s. 26).

Türk coğrafyasında bu millî ve kültürel hatıraları içinde barındıran yüzlerce değerli eser vardır. Bu eserlerin incelenip edebî çevreye ve topluma kazandırılmasına, onların sahip olduğu zengin söz varlığının ortaya konmasına ihtiyaç vardır. Yapılan bu incelemeler hem eserin ait olduğu yüzyılın söz varlığına hem de yazarın üslubuna, sözlüğüne yani söz hazinesine ışık tutacaktır.

Bu çalışmada XIV. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Nesîmî'nin Türkçe *Divanı*'nda yer alan söz varlığına ışık tutulmaya çalışılmıştır. Klasik dönem şairleri arasında gerek savunduğu Hurufilik felsefesi gerekse yazdığı şiirlerle ön plana çıkan şairin eseri söz varlığı bakımından oldukça zengindir. *Divan*, Türk edebiyatında çok rağbet görmüş ve en çok yayımlananlar arasında yerini almayı başarmış eserlerdendir. Bu Türkçe *Divan*, 3 Mesnevî, 457 gazel, 4 müstezâd, 1 murabbâ, 3 tercî-i bend, 540

tuyuğ¹ ve 4 beyitten oluşmaktadır.² Özellikle Hurufilik tevillerinin işlendiği uzun mesnevîlerinin, meşhur tuyuğ ve gazellerinin barındırdığı söz varlığı, önemli birer kültürel miras olarak edebiyat tarihinde yer edinmiştir.

Bir şairin sözleri sonraki nesillere bırakılan kültürel bir mirastır. Şairlerin eserlerinde yer alan söz hazinesini ortaya çıkarmak hem yaşadıkları dönemin dil özellikleri hem de onların söz dağarcığı hakkında fikir edinmeye olanak sağlayacaktır. Buradan hareketle bu çalışmada Nesimî *Divanı*'nın söz varlığının ortaya konması amaçlanmıştır. Söz varlığı hususunda yapılacak bu araştırmayla şairin eserinde kullandığı atasözleri, deyimler, ünlem birlikleri, unvan birlikleri, kalıp ifadeler, tekrar birlikleri gibi söz varlığının kapsamına giren öğelerin neler olduğu, ne sıklıkla kullanıldığı, bunlardan ne kadar yararlandığı hakkında bilgi verilecektir.

Çalışmada öncelikle söz varlığının tanımı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, Nesimî'nin eserine kısaca değinilmiştir. Akabinde eserin toplam söz varlığı hakkında bilgi verilmiş, eserde yer alan bağlama birlikleri, edat birlikleri, tekrar birlikleri, sayı birlikleri, unvan birlikleri ve birleşik isimler, ünlem birlikleri, arkaik sözcükler, kalıp ifadeler, atasözleri, deyimler, ayetler, hadisler, dua ifadeleri, gibi kelime gruplarına yer verilmiştir. Tespit edilen söz varlıkları önce tablolar halinde sunulmuş hemen ardından toplam söz varlığı içindeki yerleri bir grafikte gösterilmiştir. Nesimî *Divanı*'nda yer alan söz varlıklarının bazıları -kalıp ifadeler, bağlama birlikleri, edat birlikleri vs. gibi- sayıca fazla olduklarından dolayı sadece bir kısmı çalışmaya dâhil edilmiş, geri kalanlar dipnotlarla belirtilmiştir.

Yapılan incelemelerden hareketle elde edilen verilerin daha sonra yapılacak olan çalışmalara kaynaklık edeceği düşünülmektedir. Türk dilinin söz varlığının dönemsel özellikleri ve sonraki dönemlerdeki değişim ve gelişimi, şairlerin sahip oldukları söz varlıkları ve bunların birbirleriyle karşılaştırılması, şair ve eseriyle ilgili yapılmak istenen araştırmalar için şairin söz hazinesine kolayca ulaşmak bu çalışmanın temel hedeflerindedir.

¹ Ayan'ın çalışmasında yer alan tuyuğ sayısı 315'tir. Son dönemde yapılan çalışmalarla yeni tuyuğlar tanıtılmış ve bunlar da esere dâhil edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Sami Aydın, "Nesimî Divanı'nın Bağlamalı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi, Eskişehir, 2022, s. 35-36.

² Nesimî *Divanı*yla ilgili yapılan çalışmalar oldukça fazla ve çeşitlidir. Divanın yer aldığı nüshaların çeşitliliğinden ve şairlerin farklılığından dolayı eserle ilgili yapılan derli toplu/eksiksiz bir çalışmadan bahsetmek oldukça güçtür. Bu çalışmada yararlanılan ana kaynak, Hüseyin Ayan'ın (2002), Türk edebiyatı sahasında Nesimî'nin Türkçe Divanı'yla ilgili yapılmış olan en derli toplu çalışma olan "*Nesimî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı'nın Tenkitli Metni*" isimli çalışmasıdır.

1. Nesîmî Divanı'nın Söz Varlığı

Metinde Hüseyin Ayan tarafından hazırlanan³ Seyyid İmâdüddîn-i Nesîmî'nin Türkçe *Divanı*'nda toplamda 14.689 kalıp ifade, 1.488 tane deyim, 872 tane ayet, 147 tane hadis, 121 tane dua ifadesi, 1 tane argo, 13 tane kelam-ı kibar, 7 tane atasözü, 114 tane tekrar birliği, 139 tane sayı birliği, 127 tane unvan birliği ve birleşik isim, 540 tane arkaik sözcük ile çok sayıda bağlama, edat ve ünlem birliği tespit edilmiştir. Eserde yer alan tamlamalar, sayıca çok olmaları ve çalışmada hacimce yer kaplayacaklarından dolayı bu araştırmada incelemeye tâbi tutulmamıştır.

Kelime gruplarına geçmeden önce değinilmesi gereken bir başka konu ise eserde kullanılan bazı kelimelerin kullanım sıklığıdır. Nesîmî *Divanı*'nda nicelik bakımından dikkat çeken bazı kelimeler bulunmuştur. Özellikle azınlıkta olan kelimeler arasında “buğday, bulud, cādde, ayaz, düttün, çavuş, kâğıd, kab, kardaş, kaşşâb, kayğu, kil, kumâş, küpe, kuğu, lâübâlî, mancınığ, mâzî, mermer, moncuğ, müftî, ortağ, panbuğ, rüşvet, şadağa, sağluğ, sâhil, siper, şişe, söğüt, şovuğ, tâbüt, ters, tış, tülki, yargu, yasağ, yetim” gibi bazıları Türkçe kökenli olan ve gündelik dilde de -kimisi evrilerek- hâlâ kullanılan kelimelerin çok nadir olduğu dikkatleri çekmiştir. Tespit edilen bu kelimeler aşağıda sıralanmıştır.

Azınlıkta olan kelimeler:

Âbâ, abanos, âdâb, âdet, âdi, âfât, ahad, ahbâb, ahşen, ahvel, akdem, akşâm, âmâc, andelîb, ârayiş, aristâlis, arz, atlas-püş, ayaz, âyîn, ayık, azher, a'mâl, a'mî, a'zâ, bâc, bağış, bahri, balçığ, başahçı, basit, bâz, ba'îd, bebek, bedî', belâl, belâş, belik, beriyye, berk, beşir, beyzâ, bey', bi-câ, bi-galağ, bişe, bi'at, buğday, bühtan, buğûr, bulğâr, bulud, burğu, büş, büzrüg, çâbük-süvâr, çâçî, cādde, cahim, Çalab, çâlâk, câme, çâr-şanba, çavuş, cebbar, cebel, cedd, cedel, ceffe'l-kalem, celal, çelipâ, cürm, dağğ, dâmen, dâ'ire, delâ'il, derhem, deri, dervâze, deste, devam, dil-keş, dirâc, direk, du-şenbe, dülkü, düttün, ecr, edvâr, efrâd, emvâc, enek, engür, eniş, erzıyyât, eşfâ, evâmir, evbâş, evhâ, ezrak, fütühât, gamâm, gâret, gâssâl, gâzâle, gebr, girân, girih, gür, güzaf, hafâ, halel, hâme, hân edân, hannân, hariş, harif, hâsir, hâşşa, havâric, hâzin, hem-tâ, hişâr, huccâc, hümâm, hünî, hût, infişâl, i'râb, izâlet, jâle, kab, kabîh, kabr, kâfûr, kâğıd, kârağı, karağçı, kardaş, karğı, qarğa, kâşâne, kâse, kâsid, kaşşâb, kâşır, kayğu, ka'r, kemâh, kemterin, kerkes, kesre, kil, kır, kirâmât, kirdigâr, kisvet, kırağ, kıtmîr, koldaş, köpüg, kubûr, küçek, kulmaş, kumâş, küpe, kurş, kûtâh, kuğu, lârende, lâübâlî, mâhî, mancınığ, maşırık, maşbağ, mâzî, mebdê', medhûş, mekes, melal, menâhî, menkûl, merâtib, mermer, mervârid, mes'ele, meş'al, mevlânâ, midâd, midâh, mihek, minzar, miyân, mışbâh, moncuğ, müdbir, muğtenem, muhât, müftî, mühmel, muhât, mühtedî, muhtesib, müjgân, muşavves, mül, mülevves, münfaşıl, mür, müşahhar, müstâgnî, müstefâd, müste'ân, muşarrâ, muşavvel, müzd, müzdür, müznibât,

³ bk. Hüseyin Ayan, *Nesîmî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkidli Metni*, C., I-II, TDK Yay., Ankara, 2002.

mu'tekif, nâfi', nağamât, naḥs, nâkûr, nâşî, nazzâre, nehy, nekebât, nekîr, nemîr, nerdbân, nerre, nîkû, nuḳl, ortağ, panbuḳ, pelîd, perçem, pile, puḥte, pûlâd, raḥîḳ, raḥt, ramîm, rebî', rehâvî, revzen, rif'at, rîḳḳ, ruḥat, rüşvet, rûze, şâb, şâbir, şadaḳa, şadr, şadumân, şafaḳ, şağluğ, şâgird, şahḥ, sâḥil, şakîl, şâkir, şaltak, sâlûs, sâmi', şanâyi', şâne, sayḥa, şa'im, şa'beze, şefîḳ, şeh-per, şeh-suvâr, şemîm, şenâ, şert, sevgend, silâl, siper, şîşe, sitem, şî'ab, şıbgâ, söğüt, şovuḥ, süci, sühâ, şuğl, şüm, sūmenât, sūmûm, sūnbüle-çîn, sūñü, süst, şuver, şabâyi', tâbût, taḳtî', târ, çarab, çarf, tarḥân, çarîf, çavîl, çaylesân, çayyib, tâ'ib, tegafûl, tenbîh, teng, ters, tezvîr, tînet, tîre, tîş, töhmet, tuğyân, tülki, turuş, turvan, ulağ, uşak, vâfir, vâlâ, vârid, varḫa, vazî', vezaret, vezn, vûlat, vürûd, yaban, yağış, yargu, yasağ, yaver, yesâr, yetîm, yüzerlik, zalâm, za'ferân, zeberdestî, 'aden, 'alîl, 'âm, 'amîḳ, 'anâ, 'araşât, 'asel, 'aşûr, 'ilel, 'ineb, 'ıkd, 'öşr, 'ukûd, 'umḳ, uşfür.

Çoğunlukta olan kelimeler:

Ad, âdem, âfîtab, âgyâr, ağız, âḥır, âl, ala, Allah, arzû, âşinâ, aş(ı)l, ay, ayağ, âyet, âyîne, ayru, ayruḥ, bâğ, bağır, baḥr, baş, bâṭın, bâzâr, bedr, beḳâ, belâ, beñ, beşer, beyân, Beytül-harâm, bî-gümân, bî-ḥaber, boy, bülbül, bürhân, cādü, câhil, câm, cân, cânân, cânâne, çâre, câvidân, cefâ, cemal, cennet, çeşm, çeşme, cevher, cevherî, cevr, cihân, çîn, cism, dâr, dâ'im(a), defter, dehan, dem, dem-be-dem, dermân, dervîş, deryâ, devâ, devlet, devr, dîdâr, dil, dil-ber, dil-dâr, dîn, diş, dîv, dîvâne, dost, dudak, dünve/dünyâ, dür, dür-dâne, dürer, ebced, efsâne, ehl, el, elif, emr, ene'l-ḥak, envâr, er, esmâ, esrû(k), eşyâ, ev, ezel, fakîr, fâni, fâtiḫa, fazl, fedâ, felek, fenâ, fikr, fiğân, fitne, firâḳ, fûrkat, gâfil, gâbgab, gâflet, gam, gamze, gark, gavgâ, genç, gevher, gice, gizlü/gizli, gönül/gönl, göz, gözgü, güher, gül, gülistân, gülzâr, gün, güneş, guşşa, ḥaber, ḥabîb, ḥadîş, Hak/ḥakḳ, ḥakîkat, hâl, ḥamr, ḥasret, ḥaṭâ, ḥat/ḥatt, ḥayâl, ḥayrân, ḥayvân, ḥicâb, hilâl, hîzîr/hîzr, hoş, ḥudâ, ḥükm, ḥumâr, ḥür/ḥürî, ḥüsn, ikilig, imâm, imân, incü, inkâr, insân, iş, işbât, ışḳ, ism/isim, istivâ, ırağ, ḳad/ḳadd, ḳâfir, ḳamer, ḳâmet, ḳan, ḳara, ḳat, ḳâ'înat, ḳa'be, kelam, kelâmu'llâh, kemâl, kemân, kevşer, kirpüg, kişi, kitâb, kıble, kıyâmet, ḳudret, küfr, ḳul, künfekân, ḳurbân, ḳur'an, lâ-mekân, la'in, la'net, leb, lem-yezel, levḥ, leyl(i), likâ, luṭf, mâh, maḥabbet, maḥbûb, maḥmûr, maḥrem, maḥşer, maḳâm, maḳşûd, Mansûr, manṭıḳ, manzûr, maḫzar, ma'nâ/ma'ni, ma'rifet, ma'sûḳ(a), meclis, mecnûn, mekân, melek, melik, menlig(k), memât, mescid, meşîḥ, mest/mestâne, mey, mey-ḥâne, meydân, mihr, mihrâb, mişl, mi'râc, mişr, müdâm, müdde'i, muḫammed, muḫkem, mülk, münevver, münfa'il, münkir, müntehâ, murâd, murdâr, Mûsâ/Mûsî, muşḫaf, müşğîn, muşṭafâ, müşrik, müştâḳ, müşteri, mü'min, mu'anber, mu'ciz, nâdân, naḳḳâş, naḳş, nâr, nâz, nazar, nefis, nefes, nergis, nesne, nigâr, nihan, niḳâb, nişân, nokṫa, nûr, nûş, nüşḫa, nuṫḳ, od, oḫ, öz, perde, pâdişâh, perî, perîşân, pervâne, peydâ, peymân(e), pinhan, râh, raḥmân, raḥmet, raḳḳ, râz, reh-ber, remz, renc, resm, revâ, revân, reyḥân, Rıdvân, Rûḥ, rûḫü'l-ḳudûs, rumuz, rûşen, şabâ, şaç, şadef, şafâ, şâfi, şâh, sâḳî, sâlik, şân, şanem, secde, secer, şehir, şeker/şekker, şekl, selsebîl, şems, senlig(k), şarab/şerâb, şerbet, şerḥ, serv,

server, sevdā, şevk, seyr, şeytān, sidre, şifā, sihr, şimīn, Şimurğ, şirīn, şifāt, sır/sırr, söz, şu, şubh, şüfi, Süleymān, sultān, sünbül, şür, şüret, tāb, taht, tālib, tal‘at, tamu, tār/tāre, tā‘at, tecelli, tefsīr, ten, teşbih, tevhid, toprak, Tübā/ Tūbj, tudağ, tūfān, tūr, turra, uçmağ, ulu, Ümmü'l-kitāb, üst, uyhu, vaḥdet, vāhid, vaḥy, vaqt, varlığı, vaşf, vaşl, vāşıl, vā‘ız, vech, vefā, vīrān(e), vişal, vücūd, yād, yağma(cı), yakīn, yalancı, yañağ, yār, yara, yaş, yāy, yol, yüreg(k), yüz, zāhid, zāhir, zāt, zekāt, zemān, zemāne, zevāl, zevk, zībā, zikr, zülāl, zülfi, zulmāt, zulmet, zulumāt, zünnār, ‘ahd, ‘ākıl, ‘aql, ‘aks, ‘ālem, ‘ālī, ‘anber, ‘ārif, ‘arız, ‘arş, ‘aşık, ‘ayn, ‘ayne’l-yakīn, ‘azāzil, ‘ilm, ‘ış, ‘İsā, ‘ışk, ‘iyān, ‘ıyd, ‘ömr, ‘uqbā.

2. Kelime Grupları

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk dilinin oldukça zengin bir kelime kadrosu vardır. İnsanların en doğal anlaşma aracı olan sestem meydana gelen kelimeler, çoğu zaman bir durumu anlatmakta yetersiz kalabilmektedir. Bir olayı, bir nesneyi, bir kavramı daha etkili bir şekilde ifade edebilmek veya onu anlamca eksiksiz olarak karşılayabilmek için çoğu zaman kelimelerin birliğine ihtiyaç duyulur. İşte bu birliğe kelimeler topluluğu yani kelime grubu denilmektedir.

Karahan’a (1998, s. 11) göre kelime grubu: “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur”. Ergin (2000, s. 372) ise, birden fazla kelimeyi içine alan, yapıcı ve anlamca bütünlük arzeden ve dilde bir bütün olarak değerlendirilen dil birliği şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımlardan hareketle en az iki kelimenin birleşimiyle oluşan ve bir bütün oluşturan öbeklere kelime grubu denilebilir.

Kelime gruplarının tasnifi konusunda çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler biraz farklılık arz etse de çoğunlukla birbirine yakın tasnifler olduğundan dolayı ve -yukarıda da belirtildiği üzere- kelime grubu çatısı altında olan tamlamaların sayıca çok olmalarından dolayı bu çalışmaya dâhil edilmemiştir.

2.1. Bağlama Birlikleri

Bağlama birlikleri, iki veya daha fazla isim unsurunun bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmasıyla oluşan kelime gruplarıdır. “Ve/vü, u/ü, veya, ile, ilâ, ama, fakat, ne... ne..., hem... hem..., ya... ya..., ister... ister..., da... da...” başlıca bağlama gruplarıdır (Ertuğrul, 2008, s. 55-56).

Yapılan incelemeler neticesinde Nesîmî’nin eserinde çok sayıda bağlama birliği tespit edilmiştir. Bağlama birlikleri bir cümlenin temelini inşada en önemli faktörlerdendir. Bu birlikler, dilde en çok kullanılan ve cümlenin en temel öğeleri olmalarından dolayı genellikle fark edilmeyecek kadar alışılmışlardır. Eserde tespit edilen bağlama birliklerine bakıldığında da bu durumdan bahsetmek mümkündür fakat bazı beyitlerdeki bağlamalar çok dikkat çekicidir.

Hem cihānam hem cihānuñ 'aynı vü mâhiyyeti (G. 241/33) / Hem Hıtâ vü Çin ü Rûmuñ Kayşer ü Fağfuriyam (G. 241/34) / Hem Berât u Qadr ü İsrâ hem şıyâm ü Hacc ü 'id (G. 241/37)

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü üzere Nesimî, felsefesini yayarken içinde bulunduğu hâlet-i rûhiyeden gelen coşkunuğu sanki bağlama birlikleriyle vurgulamak istercesine dile getirmiştir. Mısralara bakıldığında “hem... hem... ve u/ü” bağlaçlarının oluşturduğu bağlamın bütün bir beyti kapladığı ve akışın onlarla sağlandığı dikkat çekmektedir.

Eserde tespit edilen bağlama birlikleri aşağıda sıralanmıştır:⁴

hem cevâb ü hem sü 'âli (G. 50/20)	hem ka 'be hem haremür (G. 139/8)
hem kuru hem yaş (206/26)	Hem hişâr-ı künfekânem hem anuñ... (G. 241/6)
hem necâtem hem helâk (G. 241/11)	Hem yemem hem gevherem (G. 241/12)
Hem fakîrem hem dilenci hem melik hem pâdişâh (G. 241/13)	Hem menem üstâd-ı şan 'at hem anuñ... (G. 241/14)
Hem beka dârü'l-hulüduñ nâziyam hem ni 'meti (G. 241/21)	Hem şühürüñ ğurrası hem 'âlemüñ... (G. 241/24)
Hem hişâbuñ sâ 'atı hem yevm-i... (G. 241/26)	Hem na 'im-i hâlidem hem ni 'metüñ... (G. 241/29)
Hem menem vâdi'l-Muqaddes hem menem nâr... (G. 241/31)	Hem cihānam hem cihānuñ 'aynı vü mâhiyyeti (G. 241/33)
Hem Hıtâ vü Çin ü Rûmuñ Kayşer ü Fağfuriyam (G. 241/34)	Hem kelâm-ı nâtiqam hem rıkkınuñ... (G. 241/36)
Hem Berât u Qadr ü İsrâ hem şıyâm ü Hacc ü 'id (G. 241/37)	Hem kıyâmet şuriyam hem maşşerüñ... (G. 241/40)
Hem Süleymānem hem anuñ... (G. 241/41)	Hem Süleymānuñ kuşı hem hâtemüñ... (G. 241/42)
Hem kışuñ mebrüdiyam hem yayınuñ... (G. 241/48)	Hem sevâd-ı a 'zamam hem Mısr-ı câmi ' hem muhîṭ (G. 241/51)
Hem menem hâdi vü nâfi ' hem menem zâr ü muzır (G. 241/53)	Hem menem ğufrân u rahmet hem anuñ... (G. 241/54)
Hem menem ğufrân u rahmet hem anuñ... (G.241/56)	Hem cebel hem kehf ü hem Eshâb-ı...(G. 241/61)
Hem kıdem Sımürĝiyam hem kuşlaruñ... (G. 241/62)	Hem münâcat-ı tecelli hem Kelimüñ... (G. 242/2)
Münfaşıl hem müttâşıl hem zâkirüñ... (G. 242/18)	Mendedür hem hür u ğilmân hem anuñ... (G. 242/22)
Mażharam hem mużhiram hem mażharuñ... (G. 242/24)	Hem menem bezm-i ezel hem mendedür... (G. 242/25)

⁴ Oldukça hacimli olan eserde pek çok sayıda bağlaç vardır. Bu çalışmada tüm bağlaçlara yer verilemediğinden dolayı birçoğu belirtilmemiştir. Bağlaçların geri kalanı için ayrıca bk. Aydın, “Nesimî”, s. 173-211, 3436-3438.

Hem münâdi vü nidâyam hem 'aţûf u hem ra'ûf (G. 242/27)	Hem kılam hem kullaruñ... (G. 242/28)
Hem ene'l-ḥağ söylerem hem dârınuñ... (G. 242/36)	'Âlem-i kübrâ vü şuğrâ hem vazî' u hem şerif (G. 242/47)
Hem Süleymânem hem anuñ... (G. 242/50)	...hem ism ile hem cism ü cân (G. 252/11)
Hem Ḥağ direm Ḥağ mendedür hem ḥatm-i... (G. 255/2)	Hem men kelâm-ı nâţıķam hem cem'-i... (G. 255/4)
Hem âyet-i raḥmân menem hem raḥmet-i... (G. 255/5)	Hem vaḥy-i muţlak söylerem hem nür-ı... (G. 255/6)
Hem muḥîţam hem kenârem hem şadef... (G. 266/7)	Hem bu baḥruñ gevheri hem gevher-i... (G. 266/8)
Hem nuķuşam hem bu... (G. 266/10)	hem ḥayâtem hem memat (G. 266/11)
Hem bu rencüñ renciyem hem derdine... (G. 266/14)	hem kelâmem hem kelim (G. 266/15) ⁵

âb ile saķķâ	Bist ü heşt ü otuz İki	def ü çeng ü ney
Âb u ḥâki	Bist ü heşt ü sı vü dü	defter ü dıvânı
âb u kâhı	Bıst ü heşt ü sı vü düdür	Dehr ü zamân
Âb ü gül	Bist ü heşt ü sı vü dü	dehr ü zemâna
Âdem ü Ḥavvâ	Bist ü heşt ü sı vü düden	delîl ü bürhân
âfâķ u enfüsün	Bış ü kem	Delîl ü ḥüccet ü bürhânımızdur
âfitâb u mâh-tâb u şem'isuz	Bı-şebîh vü lâ-şerîķ olmuş	delîl ü reh-nümâ
ağ u kara	bı-şerîķ ü bı-enbâz	der ü dıvâr
ağ u karası	bı-şibh ü bı-şerîķsen	der-bend-i ĩn ü ânsın
âh u derd ü ḥün-ı dil	cân ile baş	derd ile ķandur
Âh u efgân	Cân ile cihân	derd ü âhını
âh u fiğân	Cân ile cihâmı	Derd ü 'azâb
âh u nâle	cân ile cihânsan	Derd ü ğam
âh u nâleyle	Cân ile göñlini	Derdmend ü ḥaste
âh u nefirdür	cân ile göñlüm	derviş ü sulţân
âh u zâr	Cân ile ten	dest u pâsı
âh u zârüm	cân ile tende	dest ü pâ
âh u zârımı	Cân u cihân	devlet ü baḥta
Aḥmed ü Maḥmüd	Cân u cihâna	dîd ü vâ-dîd
Aḥmed ü Maḥmüd u Kâsım	cân u cihânda	dil ü cân

⁵ Hem... hem... bağlacının geçtiği diğer örnekler için bk. Aydın, 2022, s. 2133-2138: M. 1/81, G. 25/4-6-14-27, G. 26/5-6-7-8-11-15-17-20-25-26, G. 64/18, G. 91/12, G. 119/8, G. 146/8, G. 241/15-23-25-29-32-38-39-45-47-49-55-57-58-59, G. 242/7-9-11-17-21-27-31-35-42-45-51-52, G. 250/12-16, G. 253/14, G. 266/5-7-9-13-16-17-19-21-22, G. 301/16, G. 304/12, G. 309/2, G. 316/18, G. 320/2-18, G. 326/8, G. 334/17, G. 378/18, G. 444/16, Ty. 13/2, Ty. 35/4, Ty. 68/4, Ty. 105/2, Ty. 107/1, Ty. 124/4, Ty. 217/3-4, Ty. 219/4, Ty. 253/2, Ty. 331/2, Ty. 430/3.

Ahmed ü Maḥmūd u Kāsım	cân u cihândan	dil ü cāna
aḥter ü encüm	cân u cihândur	dil ü cānı
aḥter-i mes'ūd u muẓaffer	Cân u cihānı	dil ü dġn
a'lā ile esfel	cân u cihānsan	dil-ber ü dil-dār
a'lā vü esfelde	cân u cihānum	dil-ber ü dil-dārum
Allāh u raḥmān ü raḥīm	cân u cihānuñ	dil-ber ü dil-dārumı
Arz u semāda	Cân u dil	dġn ü dil
arż u semādan	Cân u dilden	dġn ü dilden
aşl u fer'	cân u gön'lümün	dġn ü dünyā
Âşikār u nihān	Cân u gön'lün	Dġn ü ġmān
Âşkārā vü nihān	Cân u gön'ül	dġv ile ḥayvān
âteş ü tâb	Cân u teni	Dġv ile şeytān
Ay ile gün	cân u tensen	dġv ü cġn
Ay u gün	cefā vü cev̄r	Dġv ü 'ifrġt ü cin
Ay u güneş	Cefā vü derd	dġv ü perġ
Ay u güneşde	celāl ü cemālüne	dġv ü perġdür
Ay u günü	celālet ü cāh	Dġv-i raḥmān ü raḥīmi
ay u yilum	celīl ü ḥayy ü ḳadīm	Dün ile günüm
a'yān u şābit	cemāl ü ḥüs̄n	Dün ü gün
âyāt u âfākı	cemāl ü ḥüs̄ni	Dün ü gündüz
âyāt ü beyān	cemāl ü ka'besine	Dünyā vü âḥiretde
âyet ü beyyinātem	cemāl ü melāḥatda	Dünyā vü 'uḳbā
Âyet-i 'adl-ü bezl-ü 'ilm- ü 'amel	cemāl ü şüret-i Ḥaḳ	Dünyā vü 'uḳbāda
ayla gün	Cemāl ü şüretüne	dünye vü âḥiret
Ayla günü	cemāl ü vechine	Dünye vü 'uḳbā
Bā vü sġn mġm	Cemşid-i zemān u 'ālem	Dünye vü 'uḳbāda
Bāb-ı Şeberr ü Şebirsüz	cennāt u ḥür	Dünye vü 'uḳbāyı
Bāde-i pāk ü mürevvāḳ	cennet ü dġdār	dür-dāne vü gevher
Bağ ile bustān	cennet ü ḥür	Dür-i dürc-i leb ü dendānuña
bāğ u āb-ı revān	cennet ü ḥür olmışam	dürr ile mercān
bāğ u bahārından	cennet ü ḥūra	dürr ü kändur
bāğ u bustānı	Cennet ü ḥürġ	dürr ü mercan
bāğ u büstānum	cennet ü liḳā	düşmiş çi veya derden
bāğ u büstānı	Cennet-i bākġ vü hem Rıdvān	eḳḡan ü fiḡān
bāğ u büstānuñ	cerr ü cezm̄em	eḳlak ü kevākib
bāğ u gül-i gülzārı	cevāhir ü emlak	ehl-i ḥüs̄n ü cemālī
bāğ u gülistān	Cevr ü bj-dād	Elif ü lām ü hā
bāğ u gülistānı	cevr ü cefā ider	emīr ü pişüvā
bāğ u gülistānum	Cevr ü cefā vü ḥasret	emīr ü sulṫān
bāğ u gül-zār	cevr ü cefādan	emīr ü şehir-i yār

baħr u k̄anı	Cevr ü cefası	Emj̄r-i d̄ünye vü 'uḡbādūr
baħr u k̄anından	cevr ü cefāsın	Enbiyā vü evliyā
baħr u k̄anum	cihān ile cānı	enbiyā vü evliyādūr
baħr ü berr	cihān u cān	encüm ü eflāk
baħr ü k̄ana	Cihān u cānı	endek ü bisyār
Baħr-ı 'ilm ü ħilm ü dāniş	cihān u k̄a'inātem	erkān ü cihātum
Baħş ü da'vi-i şerī'at	c̄ım ile dāl	esfel ü a'lā
Baħt u sa'adet	C̄ım ile nūn	eşfiyā vü etḡiyā
Baħır u Şadıḡ	c̄ım ile zālūñ	esrūk ü mestānesen
bāḡı vü pāyendesen	c̄ım ü dāl	Eş'ār u nazm u neşre
bal ü mey	c̄ım ü dāli	etmek ü aş
bāl ü per	cinn ü ins	Evvel ü āħır
bal ü şekker	Cism ile cān	Evvel ü āħırda
bal ü şekkerūñ	cism ile cāna	Evvel ü āħırısuz
bām u dere	cism ile cānı	Evvel ü zāħır
Bār u ħāk u āb u āteş	cism ü cān	Evvelj̄n ü āħırj̄n
bāḡnum u zāħirūm	cism ü cāna	ez-leb ü dendān-ı fülāñj̄
bedr ü dücā	Cism ü cānam	Fā va zād u lāma
bedr ü hilāl	cism ü cānı	Fā vü zād u lām
bedr ü hilālī	cism ü cānsan	Fā vü zād u lāmı
bedr ü hilālīdür	cism ü cānum	Fā vü zādı
belā vü āfetdür	cismi vü cānı	Fā vü zādı
belā vü guşşadan	cübbe vü destār	faḡıh ü sūfī
belā vü miḡnet	cürm ü vebāle	faḡıh ü şeyḡa
bend ü ħişār	cüst ü çālāk	faḡır u miskine
bend ü zındān oldı	çār u nā-çār	faḡır ü gedā
Bende-i fī vü zād u lām oldum	çār ü nüh ü şeş	faḡr u faḡa
benj̄ vü beñat	çarḡ u 'āleme	faḡr-ı fenā vü meskenet
Berāt u Qadr ü İsrā	Çeng ü def	farḡ u tefāvüt
bey' u şirāsı	çeng ü def ü ney	farz u müsteḡab
Beydaḡ u fıl	çeng ü def ü ṡanbūr	faẓl u hüner
bezl ü nişār	çeng ü rebāb	Felek ü āsmān
bj̄-'ahd ü ikrār	çeng ü sāz eyler	fenā ile tecrid
bj̄-dj̄n ü j̄māndūr	çeng ü zj̄r ü bem	Fer' u aşlam
bj̄-ḡvāb u giryān eyledi	çeşm ü çirāḡı	ferd ü yektāsan
bj̄-ḡadd ü bj̄-nişāndūr	çeşm ü ebrū	feryād u āhum
bj̄-ḡadd ü ḡāye	çeşm ü ḡönül	feryād u fiḡāndūr
bj̄-ḡadd ü pāyāndūr	Çj̄n ü ḡitāya	feryād u nāliş
Bih-terj̄n-i dj̄n ü d̄ünyā	Çj̄n ü Māçj̄n	fevḡ u taḡt
bj̄-'ilm ü bj̄-'ameldür	Çj̄n ü Māçj̄n ü ḡabeş	Fj̄ vü zād ü lāmdūr
bj̄-ḡāl ü ḡıl	Çj̄n ü Māçj̄ni	Fj̄ vü zād ü lām-ı ḡaḡdan
bj̄-lisān u ebkemem	Çj̄n ü Tatar	fıkr ü ḡayālāt
Bilmek ü eslemek	Çj̄n ü Tatarā	Fi'l ü ef'ālī

Bî-mişl ü bî-bedelsen	Çın ü Tatarı	Fıl ü ferzân
bî-mişl ü bî-hemtâ	Çın ü Tatarından	fırâk u derd
Bî-nâm u nişân	çirâ vü çün	Firâk u ğuşşa vü ğam
bî-naẓır ü vâhid	çün ü çend	Firâk u ħasret ü şevkuñ
bî-şabr u ârâm eyleme	çün ü çirâ vü çendi	Firâk u miħmet-i hicrûñ
Bî-şabr u qarâr oldı	çün ü çirâ vü çendine	Firâş ü mefrişe
Bî-ser ü pâ oldı	dâm ü dânedür	Fürkat ü ħasret
bî-ser ü sâman	dâr ü diyâr	
bist ü heşt	Def ü çeng ü çeğâna	

2.2. Edat Birlikleri

Edat birlikleri, bir isim unsuru ve bir çekim edatından (dek, diye/diyü, doğru, dolayı, gibi, göre, için, ile/ilen, kadar, karşı, rağmen, tek, üzere/üzre...) oluşan kelime grubudur.

İsim + çekim edatı = çocuklar + için

İsim + çekim edatı = kapı + gibi (Ertuğrul, 2008, s. 53-54).

Eserde geçen edat birlikleri aşağıda sıralanmıştır:⁶

âhum ile (G. 11/20)	ġâret-i imân için (G. 330/4)	nâz ile (G. 7/9)
'aql ile (G. 213/3)	gerdiş-i devrân için (G. 330/18)	ne vech ile (G. 109/11)
'Ali emri ile (G. 68/7)	gevher-i 'ummân için (G. 330/6)	Nesimî tek (G. 263/27, 381/18)
âmâç için (G. 405/20)	gonce tek (G. 100/7)	neşât ile (G. 14/5)
Bâ vü sîn mîm için (G. 105/1)	gonce tek (G. 313/12)	niyâz ile (G. 127/15)
bâkî kalan diyü (G. 394/7)	Gügercin tek (G. 136/13)	nür ile (G. 109/5)
Bebek tek (G. 125/15, 176/7)	gün ay ile (G. 116/12)	oğ tek (G. 227/17)
bende tek (G. 294/28)	hıvâce-i dehrem diyü (G. 342/3)	ol didâr için (G. 262/2)
beñzedem diyü (G. 81/11)	Ĥağ gözin görmek için (G. 35/7)	özün için eyü 'amel (G. 20/7)
Beyaz-ı vech ile (G. 123/6)	Ĥağğ ile (G. 202/8)	özün tek (G. 354/3)
bîden lâm ile (G. 193/9)	Ĥağğ ile (G. 53/14)	pervâne tek (G. 58/11, 69/11, 129/17, 198/5, 299/15, 312/11, 315/10, 367/11, 381/2)
bilmek için (G. 20/21)	Ĥalil için (Tb. 2/172)	rahm it diyü (G. 220/5)
Bir müy ile (G. 217/3)	Ĥaşr için (G. 252/4)	ruşârûñı görmeklik için (G. 233/19)

⁶ "ile" edatıyla ilgili daha fazla örnek için bk. Aydın, "Nesimî", s. 2389-2428.

bir nigāh ile (G. 8/11)	Hātem-i la'lün için (G. 32/10)	Ruḥuñ güzlârına qarşu (G. 57/7)
bir nüş için (G. 186/2)	haṭṭuñ ile (G. 201/3)	Ru'yet için (Ty. 324/2)
Bir söz ile (G. 85/14)	ḥayāt içündür (T. 12/2)	Rüstem-i destān için (G. 330/12)
bu kıaddūñ için (G. 160/12)	her kân için (G. 330/10)	rüşvet için (G. 187/15)
bu nefsi için (G. 124/9)	her şey için (G. 68/13)	Şadef tek (G. 324/22)
Bu nev' ile (G. 206/8)	Hızır tek (G. 125/13)	şafa vü zevk ile (G. 187/6)
Bu sırāt üzre (M. 3/23-25)	ḥilkatini bilmek için (G. 284/5)	Şakın ki cennet için (G. 20/22)
Bu şüret ile (G. 53/10)	ḥuruf u şekl için (G. 268/10)	sâlik-i râham diyü (G. 240/7)
bu tevḥid için (G. 318/10)	ḥüsn ile (G. 109/3)	saña qarşu (G. 358/11)
bu vech ile (G. 127/4)	ḥüsn ile (G. 172/11)	sa'y ile (G. 128/9)
Bulara qarşu (G. 347/28)	ḥüsn ü cemâl ile (G. 87/3)	Secde için (G. 3/18)
Bü-Sinâ için (Ty. 240/2)	ḥüsnine qarşu (G. 455/13)	senüñ için (G. 128/7)
Cân için (G. 351/4)	ırağ olmağ için (G. 308/3)	şıdık ile (G. 4/24)
cân ile (G. 131/18, 145/15)	'ışk ile (G. 29/5, G.38/1, 47/14, 68/2, 86/21, 190/6, 200/16)	Sırr ile (G. 124/10)
câni yâr için (G. 66/18)	'ıyd için (G. 282/8)	Sihr ile (G. 119/7)
Cennet-i firdevs için (G. 287/11)	'ilmü'l-yaḳın ile (G. 63/11)	sımâ ile (G. 50/31)
çağırurlar Ḥaḳḳ için (G. 308/7)	insân demek için (G. 337/15)	sögüt tek (283/7)
çeşme-i ḥayvân için (G. 330/14)	İrmek için (Ty. 475/4)	söyle diyü (G. 156/9)
Dād ile (G. 104/14)	'İsi ile Meryem tek (G. 361/3)	şüfi tek (G. 96/23)
dâ'im dünye için (G. 161/16)	Ḳâbe kavseyne degin (G. 11/5)	sünbül-i pür-çin için (G. 193/17)
dâ'imü'l-iḥsân için (G. 330/8)	ḳad-i bâlâ için (Ty. 240/3)	şarâbi içmek için (Ty. 332/3)
dehri diyü (Ty. 134/3)	Ḳalb-i 'aşık gibi (Ty. 417/3)	şeh-i ḥübân için (G. 330/2)
Derd için (G. 104/6)	Ḳamer tek (G. 73/11)	şem' için (G. 453/19)
derd ile (G. 51/8)	ḳâmetüñ tek (G. 290/3)	Şer'at emri için (G. 20/38)
derd ile (G. 78/6)	ḳan ile (G. 197/14)	ṭarık u vech ile (G. 132/7)
Derd ü ḡam ile (G. 178/1)	ḳaş tek (G. 227/18)	tecelli-i didâr için (G. 221/3)
Devlet için (Ty. 395/1)	ḳaşuñ için (G. 210/27)	tefe''ül için (G. 127/7)
didâra qarşu (G. 22/56)	ḳaşuñ tek (G. 210/28)	tenbih için (G. 438/9)
dil-bere qarşu (G. 353/9)	kimse için (G. 418/3)	tuḥfe için (G. 402/19)
Div gibi (G. 395/14)	ḳul tek (G. 136/8)	tüccâr ile (G. 107/19)
divâne tek (G. 239/7)	levḥ-ı zümürüd ḥaṭ ilen (G. 86/17)	'ud tek (G. 187/5)
dost-ı ḡam ḥürî diye (G. 16/7)	Mâh üzre (G. 83/3)	Vahid-i lâ-şerik ile (G. 109/1)

Dostı için (Ty. 131/2)	Manşür gibi (G. 209/6)	vaşl olmağ için (G. 51/6)
Du'â ile (G. 128/7)	ma'şük için (G. 172/3)	Yandüğümü yâr için (G. 277/15)
Düşmen için (G. 187/21)	meh ile (G. 136/16)	yâr için (G. 130/11, 312/23, 343/3, 366/7, 367/12)
ehl-i şafâ ile (G. 184/3)	meh-i tâbân için (G. 330/1)	yâr için (Ty. 256/3, 483/3-4)
Elif tek (G. 66/3, 355/23)	meh-sîmâ için (Ty. 240/4)	yaş ile (G. 93/5)
ene'l-ħağ diyü (G. 434/11)	mekâmî nûr ile (G. 22/60)	yazusı ile (G. 201/15)
er gibi (G. 357/7)	menüm olduğın için (G. 268/15)	yüz miñ kan için (G. 330/16)
esmâ için (Ty. 325/1)	menüm tek (G. 77/16)	Yüzi tek (G. 107/10)
fenâ için (G. 124/4)	Mesîhâ tek (G. 39/28)	Yüzine karşı (G. 11/17)
ferişte gibi (G. 431/21)	miñ cân ile (G. 155712)	Yüzüne karşı (G. 11/13, 188/3, 217/11)
Fil ü ferzân ile (G. 31/52)	murâd ile (G. 130/15)	Zevk ile vü ħuzûr ile (G. 96/25)
firâk ile (G. 132/11)	Müsâ için (Ty. 240/1)	zulm ile (G. 156/3)
Fir'avn için (Mur. 1/29)	Müsâ tek (G. 177/17)	Żulm ile (G. 30/10)
ğamze oĥı ile (G. 152/11)	Naql ü rivâyât ile (G. 171/9)	Züleyhâ tek (G. 263/11)

2.3. Tekrar Birlikleri

Cümlede anlamı kuvvetlendirmek için aynı kelimelerin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt veya sesleri birbirini andıran kelimelerin birlikte/yan yana kullanılmasına (TDK, 2005, s. 948) tekrar birliği (ikileme) denilir.

Tekrar birliklerinin başlıca türleri şunlardır: (Korkmaz, 1992, s. 82-83).

- Aynı kelimelerin tekrarı ile kurulanlar.
Ör: serin serin, usul usul, seve seve...
- Eş veya yakın anlamlı kelimelerle kurulanlar.
Ör: eğri büğrü, doğru dürüst...
- Zıt anlamlı kelimelerle kurulanlar.
Ör: Az çok, iyi kötü...
- Aynı kelimenin önsesinin değiştirilerek tekrarlanması ile kurulanlar.
Ör: Estek köstek...

Nesimî *Divanı*'nda geçen tekrar birliklerinin az sayıda (114 adet) olduğu tespit edilmiştir. Bazı mısralarda ifadeyi daha da güçlendirmek veya pekiştirmek için "götür götür, hacerdür hacerdür hacerdür hacır" gibi üçlü veya dörtlü öbeklerle kurulan birlikler dikkat çeken bir diğer husustur.

Eserde geçen tekrar birlikleri aşağıda sıralanmıştır:

Allāh Allāh (G. 87/6, 318/1-2-18, 431/8)	gel berü gel (G. 33/15, 101/17)	menzil-be-menzil (Ty. 393/1)
allāh allāh allāh (G. 358/3)	gel gel (G. 59/2, 62/11, 102/19, 111/7, 130/8, 139/4, 175/1, 200/26, 225/1, 313/12, 356/10, 378/1, 402/15, 446/1-6-20)	Mü-be-mü (Ty. 129/2, G. 265/8)
bār bār (G. 104/12)	Getür getür getür (G. 152/1)	päre päre (G. 132/2-14, 422/10)
bir bir (Ty. 47/4)	Gice gündüz (G. 5/33, 43/15, 353/6, 396/4, Mes. 3/218, Ty. 360/1, 412/2, 430/36, 436/2, 524/3, Müs. 1/15)	Şaçuñ saçuñ saçuñuzdan (G. 152/9)
dem-be-dem (G. 16/11, 43/11, 58/1, 80/5, 111/2, 163/16, 228/23, 286/13, 315/17, 356/22, 406/5, 442/15, Tb. 3/112, Ty. 238/3, 327/3, 337/2)	Götür götür götür (G. 152/2)	ser-be-ser (G. 11/20, 61/1, 66/8, 157/2, 182/9, 199/13, 310/6, 315/8, Ty. 211/2, 375/2, 402/2, Mes. 3/179-277)
dürlü dürlü (G. 14/24, 28/14, 43/11, 91/8, 256/9, Tb. 3/94)	güle güle (G. 402/17, 404/1)	sözün sözün sözünüzden (G. 152/7)
Emem emem emem (G. 152/4)	Ĥabīb ĥabīb ĥabībdür (G. 152/14)	virem virem virem (G. 152/3)
gāh gāh (G. 58/15, 440/29, 461/4)	Ĥacerdür ĥacerdür ĥacerdür ĥacer (G. 151/10)	yana yana (G. 335/15)
gāh gāhī (G. 75/23)	hey hey (G. 89/11, 314/6)	Yerde gökde (Ty. 341/2, 519/1, 530/1)
Gāh geh (G. 90/8, Mes. 3/120, Ty. 207/2)	ķatre ķatre (G. 99/14)	yi iç (G. 347/21)
geh gāhī (G. 169/5, 340/18)	lahza-be-lahza (G. 80/14)	yirde gökde (B. 1/1, G. 304/3, Ty. 57/1)
Geh geh (G. 81/12)	leb-ber-leb (G. 31/65)	zamān zamān (G. 358/17)
gehj gehj (G. 354/12)	meni meni meni (G. 152/11)	

2.4. Sayı Birlikleri

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğuna sayı grubu veya sayı birlikleri denilir. Sayı grubunun dizilişi basamak sistemine göre olup sayılar sondan başa doğru büyür ve eksiz birleşirler. Ör: sekiz yüz elli, elli bir, kırk sekiz, seksen sekiz, doksan altı, iki yüz kırk bir.

Türkçede, sayı birlikleri genellikle ara sayılardır (ör: yirmi iki, seksen yedi, on iki). Bunun dışında kalan sayılar tek kelime (ör: seksen, dokuz, dört, bin) veya sıfat (ör: yedi yüz, elli bin, seksen bin) ile karşılaşılır (Karababa, 2013, s. 61-62).

Eserdede 139 adet sayı birliği tespit edilmiştir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

Biñ bir (Ty. 339/4)	Otuz iki (Ty. 38/2)
Bist ü heşt (G. 43/4, 259/22, 285/7, 311/38, Ty. 26/4, 38/2, 102/3)	Se-yek (Ty. 135/2)
Çâr ile penc ü şeş (G. 270/21)	Sî vü dü (G. 3/6, 43/4, 65/3, 67/14, 259/22, 273/9, 311/21, 285/7, 397/16, Ty. 26/4, 80/2, 102/3, Ty. 122/2, 145/4, 341/1, 356/1, 398/4, 404/1, 416/1-3, 527/2, Tb. 3/140, Müs. 1/5)
Çâr u penc ü heft ile şeş (Ty. 206/4)	Üç dört (Ty. 134/1-2)
Çâr ü nüh ü şeş (G. 25/13)	Üç miñ (Ty. 17/3)
Dört yidi dört (Ty. 382/3)	Üç otuz on (G. 119/6)
Heft ü penç ü çâr (G. 22/20)	Üç yüz altmış (Mes. 3/171)
Heşt ü çihâr u pençem (G. 261/4)	Yiddi yiddi (G. 311/34-35)
İğirmi sekiz (Müs. 1/6)	Yigirmi sekiz (Mes. 3/257)
İki üçü (Ty. 181/4)	Yigirmi sekkiz (Mes. 3/185, G. 311/9)
On dört (G. 123/2)	Yigrimi sekiz (Mes. 3/176)
On iki (G. 5/37, 6/54-63 119/6, 242/43, 292/23, 405/15, 408/11)	Yitmiş iki (Tb. 2/30)
On sekiz (Mes. 3/266)	Yitmiş iki (Mes. 3/166)
On sekiz biñ (Ty. 535/4, 439/2)	Yitmiş yidi (G. 3/2, 426/4, Mes. 3/169)
On sekiz miñ (Mes. 3 /294, Ty. 33/3, 81/3, 259/3, G. 36/11, 39/9, 249/17, 256/12, 298/13, Tb. 1/16-32-48-64-80-96-110)	Yüz miñ (Mes. 3/174, G. 4/8, 82/10, 90/16, 97/14, 107/3, 182/10, 206/12, 232/10, 299/4, 329/23, 330/16, 391/10, 403/4, Ty. 69/4, 232/2)
On iki (Mes. 3/165, Ty. 42/2, 141/2, 143/1-3, 191/1, 243/3, 301/4, 331/1, 340/1, 353/4, 441/3, 473/3, 494/4, G. 60/6, 73/13, 97/13, 115/1-2-4-6-8-10-12-14, 148/21, 184/13, 189/25, 311/16, 318/23, 375/17, 426/5, Tb. 2/167, 3/79)	

2.5. Unvan Birlikleri ve Birleşik İsimler

Unvan birlikleri, bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden (şahıs+ unvan/akrabalık = unvan birliği) kurulan kelime grubudur. Bu birliklerde şahıs ismi başta, unvan veya akrabalık ismi sonda olup ek almadan doğrudan yan yana getirilir. Ör: Esad Paşa.

Birleşik isimlerde ise yukarıdaki düzenin tam tersi bir durum söz konusudur. Birinci unsur unvan veya akrabalık, ikinci unsur ise şahıs isminden oluşur (unvan/akrabalık

ismi + şahıs ismi = birleşik isim). Ör: Şah İsmail, Sultan Murad, Şah Hasan (Köse, 2010, s. 11).

Eserde tespit edilen unvan birlikleri (127 adet) ve birleşik isimler aşağıda sıralanmıştır:

Âdem-i Âl-i âbâ (G. 1/23, 56/20)	İbn-i Hâdî (G. 6/50)	Muhammed Mehdî-i şahib-zamân (G. 38/25)
Âdem-i hâkî (G. 26/17, 122/6, 189/28, 311/23, 438/3, Müs. 1/7)	İbnü 'Alî (G. 38/23)	Muhammed Takî (G. 289/17, 294/21)
Ahmed ü Maḥmūd Ebu'l-Kâsım (G. 6/22)	imâm Ca'ferî (G. 44/4)	Müsâ Kelîm (G. 267/2)
Ahmed ü Maḥmūd u Kâsım (G. 19/7, Mur. 1/41)	İmâm Mehdî (G. 56/25)	Müsâ Rızâ (G. 340/13, 55/10)
Ahmed-i Maḥmūd u Muhtâr (G. 28/21)	imâm Rızâ (G. 430/25)	Musâ-yı Kâzım (G. 289/15)
Ahmed-i Muhtâr (G. 22/26, 267/7)	İmâm Zeyne'l-'Tbâd (G. 289/11)	Müşî-i İmrân (G. 25/7, 26/15, 86/18, 255/10, 266/4, 294/9, 296/10, 357/15, 401/30, 428/6)
Ahmed-i Mürsel (Mes. 3/252)	İmâm-ı Bâkır (G. 56/21)	Müşî-i Kâzım (G. 5/17, 38/18, 55/9, 430/25)
'Alî Mūsâ Rızâ (G. 5/21, 294/20)	İmâm-ı Zeyn-i dîn (G. 294/19)	şâdîku'l-kavlü'l-emîn-i Muştâfâ (G. 5/4)
'Alî Mūsâ'r-Rızâ (G. 1/26)	İmâm-i Ca'fer-i Şâdık (G. 292/13)	Şâh 'Alî (Ty. 252/2-4, 296/1-2-3-4, 297/1-2-3-4)
'Alî Zeynü'l-'abâ (G. 55/8)	'İsâ'bnî Meryem (G. 139/3)	şâh 'Alî Mūsâ Rızâ (G. 6/44)
'Alî-i 'Askerî (G. 430/26)	'İsâ'bnü Meryem (G. 145/4)	Şâh Bâkır (G. 430/24)
'Âlî-i Mürtażâ (G. 294/16)	'İşî-i Meryem (G. 105/45, 361/3)	şâh Ḥasan (G. 6/31)
'Alî-i naqd-i cân (G. 340/14)	Mehdî-i âḫır zaman (G. 340/16)	Şâh Ḥüseyn (G. 6/31, 38/14, Ty. 369/2)
'Alî-i Nakî (G. 294/21)	Mehdî-i şahib-zemân (G. 6/51, 28/3, 179/24, 292/22, 430/27)	Şâh Nakî (G. 6/47)
'Aliyy-i Mürtażâ (G. 4/16, 150/19)	Melik Şâkir (Ty. 401/3)	Şâh Zeynü'l-'Âbidîn (G. 430/23)
'Aliyyü'l-Mürtażâ (G. 1/16, 294/4, 388/2-6)	Mervan-ı ḥar (G. 6/55)	Şâh-ı merdân (G. 22/27, 292/4, Ty. 369/1, 517/1)
Ca'fer-i Şâdık (G. 1/26, 5/15, 6/41, 289/13)	Meryem oğlu 'İsâ (Ty. 440/2)	Yûsuf-ı Ken'ân (G. 25/8, 87/14, 239/1, 263/12, 342/14, 428/12)
Ḥasan el-'Askerî (G. 294/22)	Muhammed Bâkır (G. 1/24, 5/13, 6/40, 289/12, 292/11, 294/19, 340/11)	Yûsuf-ı Ken'ânî (G. 274/6)
Ḥasan ḥulq-ı rızâ (G. 1/20, 5/8)	Muhammed Ca'fer (G. 55/9)	Yûsuf-ı Mıṣr-ı cân u dil (G. 395/9)
Ḥaydar-ı Kerrâr (G. 22/28, 68/21)	Muhammed Mehdî (G. 1/30, 5/29, 289/19, 294/24)	Yûsuf-ı şânî (G. 431/26, Müs. 4/8)

2.6. Ünlem Birlikleri

Ünlem birlikleri, bir ünlem edatı ve bir isim unsurunun eksiz birleşimiyle (ünlem edatı + isim unsuru = ünlem birliği) oluşan kelime grubudur. Ör: ey nigâr, a gönül.

Bu grupta ünlem edatı başta isim unsuru sonda bulunur. Ünlem birliklerinde edat tek kelime halinde, isim unsuru ise bir isim veya onun yerine geçen kelime grubu halinde bulunur. “a, ay, ey, ayâ, eyâ, i, iy, be, bre, hey, yâ, yâhu” başlıca ünlem edatlarıdır (Ergin, 2000, s. 394; Yılbır, 2010, s. 26).

Tespit edilen ünlem birlikleri şunlardır:

a yâr (Ty. 341/2)	Ey elif-ğad zülfi dâl u ağzı mîm (Ty. 471/3)	vey ruhuñ Allâhu nûr (G. 39/1)
Ayâ serv-i ser-efrâzum (G. 245/2)	Ey boyı serv-i hürâmân (Ty. 476/1)	vey cemâlün Fâtiha (G. 39/3)
ayâ bedr-i münîr (G. 4/47)	Ey kamer (Ty. 486/1)	Vey yüzün naşrun mina'llâh iy şaçun fethun qarîb (G. 64/7)
ayâ dil-ber (G. 9/13, 165/7)	ey oğlan (Ty. 489/2)	vey lebün mâ'-i şâhür (G. 157/1)
Ayâ laţif-i zemâne (G. 20/1)	ey ma'nâ eri (Ty. 524/1)	Vey cemâlün pertevinden ser-be-ser 'âlemde nûr (G. 157/2)
ayâ hulâşa-i zât (G. 20/1)	Ey faķih ü şeyh ü şüfî (Ty. 533/3)	vey haţun hayy-i kadîm (G. 267/1)
Ayâ laţif-i zemân ü ayâ hulâşa-i zât (G. 20/40)	Ey 'Alî şâhum (Ty. 537/1)	vey hür-ı melek-manzar (G. 274/3)
ayâ cân (G. 65/7)	Ey erenler sultânı (Ty. 537/2)	vey yüzi kamer mâhum (G. 274/7)
ayâ ehl-i kemal (G. 201/17)	Ey şabâ (Ty. 540/1)	vey boyuñ Tübâ-revân (G. 296/1)
ayâ bād-ı nesim (G. 279/18)	ey cân (Ty. 465/1, 512/1)	vey muţahhar mâ' ü tîn (G. 322/1)
ayâ 'âķıl (G. 311/33)	ey dil (Ty. 334/1, 498/1)	vey şaçun haķlü'l-metin (G. 332/8)
Ayâ hacca varan hâcî (G. 311/39)	ey dil-ber (G. 210/1)	vey şaçun fethun qarîb (G. 12/1)

ayā simin-zenah ebrū-kemān (G. 344/1)	Ey gönül (G. 366/2, Ty. 350/1, 444/1-2-3-4)	Vey dudağun şerbetinden Kevgerün 'ayında āb (G. 13/6)
ayā şüret-i rahmān (Müs. 4/1)	Ey güzel (Ty. 321/1)	Vey gözüñ sevdālarından nergisün cāmında h̄vab (G. 13/8)
ayā server-ı h̄ubān (Müs. 4/13)	Ey h̄abībī (Ty. 323/1)	Vey ruhuñdur şifāt-ı rahmānī (G. 431/2)
ayā h̄ürī-nijād (Ty. 31/3)	ey nigār (Ty. 344/2, 346/1)	Vey yüzün 'ālemde meşhūr āfitāb (Ty. 6/2)
ey peri (G. 42/15)	ey şenem (G. 225/9)	Vey tudağun çeşme-i hayvānumuz (Ty. 99/2)
ey sākī-i ezel (G. 77/17)	eyā mahbüb-ı dil (G455/9)	Vey tudağun çeşme-i āb-ı zülal (Ty. 192/2)
ey müttekī (G. 168/7, 258/5)	İ Müsā (G. 53/12)	V'ey tudağun şerbeti mā'-i t̄ahūr (Ty. 340/2)
ey 'ākıl (G. 179/7)	i dil-ber (G. 74/1)	yā 'Aliyye'l-Mürtażā (G. 1/16)
ey zālām (G. 280/6)	i cān (G. 155/5-11)	yā h̄abīb (G. 429/7)
Ey h̄abībüm (G. 282/1-5)	i dost (Tb. 2/56-84-112-138-166-194)	Yā resül-i fahr-ı 'ālem seyid ü zāt-ı şifāt (G. 19/1)
Ey yalancı (G. 366/4)	i t̄alib (Ty. 342/3, 391/1)	Yā şefi' a'l-muznibin (G. 28/1)
Ey umanın yarın günün uçmağını (G. 366/19)	İy peri (B. 4/1)	yā vahid ü ferd ü ehad (G. 36/1)
Ey Nesimi (G. 366/21)	iy resül-i mu'teber (G. 1/6)	yā ehad (G. 36/14)
ey 'azizüm (Ty. 318/1)	İy ruhuñ şakka'l-kamer (G. 1/9)	yā muşavvir (G. 39/18)
Ey kadün t̄übā cemālün müntheha (Ty. 320/4)	iy seyid-i āhır zaman (G. 1/32)	yā Muştafa (G. 61/8)
Ey meyi 'İsā-lebün 'aynu'l-hayāt (Ty. 328/1)	iy dürc-i dürr-i lâ fetā (G. 1/32)	yā 'ibādiye's-şekür (G. 64/12)
Ey demi 'İsā-lebün āb-ı hayāt (Ty. 329/1)	iy hidayetden zıyā (G. 1/12)	yā fakih (G. 95/7)
Ey dişün lü'lü' lebün āb-ı hayāt (Ty. 333/1)	İy ruhuñ şakka'l-kamer (G. 1/10)	yā Muhammed (G. 120/13)
Ey cemālün otuz iki h̄att-ı nūr (Ty. 340/1)	İy münādī (G. 3/2)	yā fetā (G. 280/12)
Ey yüzünde iki fazl oldı zuhūr (Ty. 340/3)	iy müdellel (G. 3/2)	Yā ülü'l-ebşāra (G. 280/29)
ey pır ü kār (Ty. 341/4)	iy nidā-yı t̄a ve hā (G. 3/2)	yā mazhār-ı Fazl-i ilāh (G. 309/5)
Ey qarındaş (Ty. 365/1)	iy mübarek mā' ü t̄in (G. 6/15)	yā h̄alīk-ı cān-āferin (G. 332/20)
ey emir (Ty. 366/3)	İy melek şüretlü dil-ber (G. 7/7)	yā hayāt-ı cāvidān (G. 344/3)

ey beşer (Ty. 368/3)	iy habîb (G. 12/1-6)	Yâ kelâm-i nâtiq u şâh-ı kelâm-ı lâ-mekân (G. 344/4)
Ey yüzi gül dili bülbül şâhumuz (Ty. 370/1)	İy ruhuñ naşrûn mina'llâh (G. 12/6)	yâ mażhar-ı fazl-ı ilâh (G. 344/7)
ey ahmağ (Ty. 412/3)	iy pâkîze (G. 13/4)	yâ fülân (G. 447/36)
Ey iki kaşuñ iki âlemde taş (Ty. 413/1)	iy salik (G. 13/19)	yâ emîn (Ty. 249/1)
Ey elif kıddüñe lâm oldu saçuñ (Ty. 418/1)	iy harîf (G. 14/17)	yâ Muḥammed yâ 'Alî (G. 430/1-2-4-6-8-10-12-14-16-18-20-22-24-26-30-32-34-36)
ey gûlâm (Ty. 458/2, 459/2)	iyi sâmi' (G. 222/19)	yâ 'Alî senden meded (G. 38/2-4-6-8-10-12-14-16-18-20-22-24-26-28)
ey dilber-i bî-merḥamet (Ty. 464/3)	iyi sâkî-i rûḥânî (G. 347/25)	yâ Rab (G. 49/1, 53/3, 76/11, 193/1, 222/11, 258/20, 321/9, 3/13, 63/1, 88/21, 93/9, 95/15, 258/8, 33/11, 110/9, 337/9, 324/3, 183/3, 65/9, 325/11, 82/7, 251/19, 125/1-7, 126/9, 133/1-2-3-5-14-18, 136/11, 141/7, 192/13, 210/11, 217/1, 263/25, 322/9-21, 328/22, 329/4-20, 332/20, 336/17, 358/6, 365/19, 367/6, 370/15, 389/13, 392/1, 393/3, 407/1-5-11, 411/11, 415/11, 432/8, 446/3, 415/5Tb. 2/145)
ey yâdı bilişim (Ty. 470/4)	vay iy ḥakîm (G. 379/5)	Yâ şefî'a'l-müznibin (G. 19/25) ⁷
ey ḥakîm (Ty. 471/1)	Vay menüm bağrumı dilen gözleri (Ty. 314/2)	

2.7. Kalıp İfadeler⁸

Divanda 14.689 tane kalıp ifade bulunmuştur. Eserde yer alan kalıp ifadeler genellikle bütün olarak alınabilen Türkçe kalıp ifadeler, Türkçe, Arapça, Farsça tamlamalar, Farsça-Türkçe, Arapça-Farsça karışık tamlamalar (Âdem-i ḥâkî, âb-ı çeşme-i ḥayvân, bir dahı, ara yir, ayagun tozı, anla ki vs.), yap-, et-, ol-, eyle, git- gibi ek-fiillerle oluşturulan birleşik fiiller (âzâd ol-, âgâz kııl-, ber-dâr ol- vs.) kalıp ifade şeklinde alınmıştır.

⁷ Nesimî divanında 900'ün üzerinde "iy" ünlem birliği vardır. Ünlem birliklerinin geri kalanı için bk. Aydın, "Nesimî", s. 2521-2601.

⁸ Aşağıda kalıp ifadelerin çok az bir kısmı verilmiştir. Divanda geçen tüm kalıp ifadeler için bk. Aydın, "Nesimî", s. 142-211.

Eserde yer alan kalıp ifadelerin bazıları şunlardır:

âb ile saĥkâ (G. 25/19)	âfâĥ u enfüsün (G. 311/7)	âĥiret günü (Tb. 2/153)
Âb ü gül (G. 240/3)	âfâĥ-ı dehr (Mes. 3/160)	Aĥmed-i mürselden (Mes. 3/252)
Âb u ĥâki (Ty. 86/1)	Âfâĥı dutdı (G. 225/7, 210/3)	aĥsen şürete (G. 49/21)
âb u kâhı (G. 421/12)	âfitâb u mâh-tâb u şem'isuz (G. 430/5)	aĥsen-i eşya (G. 165/7)
âb-ı çeşme-i ĥayvân (G. 327/1)	âfitâb-ı ĥâveri (G. 455/1)	Aĥsen-i şüret (G. 57/4, 137/13, 171/13, 309/5, 344/7)
âb-ı engür (G. 414/12)	Âfitâb-ı kibriyâdur (Ty. 296/2)	aĥter ü encüm (G. 102/25)
âb-ı ĥayât ⁹	âfitâb-ı lâ-yezâl (Ty. 192/1)	Aĥter-i evc-i şerî'at (G. 28/5)
âb-ı ĥayvân	Âfitâb-ı maĥla'-ı cândur (Ty. 429/1)	aĥter-i mes'ud u muzaffer (G. 88/26)
Âb-ı ĥızr (Ty. 169/3, G. 413/3)	âfitâb-ı ma'rifet (G. 28/5)	âhü gözlü (Tb. 2/147)
Âb-ı Kevşer (Ty. 168/3, G. 31/22, 72/6, 73/18, 112/3, 306/31, 396/7)	âfitâba sâye düşer (G. 77/2)	Âhü-yı Çini (Ty. 424/4)
Âb-ı Kevşer şerbeti (G. 52/6)	aĥ u ĥara (Ty. 404/3)	âhü-yı şehla (G. 69/5)
âb-ı Kevşerden (G. 133/14)	aĥ u ĥarası (G. 425/4)	âl eyler (G. 425/10)
âb-ı Kevşerdür (G. 337/12)	âġâh eyledün (Ty. 436/4)	âl ider (G. 81/4, 364/4)
âb-ı Kevşeri (G. 441/2, 153/2)	âġâh ol (Ty. 254/1)	âl iderse (G. 192/6)
âb-ı Kevşerîdür (G. 113/2)	âġâz ider (Tb. 1/2)	âl ile (G. 224/15)
âb-ı Kevşersen (G. 318/6)	âġâz kıılır (Tb. 3/104)	Âl-i 'abâya (G. 56/33)
âb-ı mu'allâĥ Oldı (Ty. 165/1)	aġır yük (G. 371/19)	âl-i 'İmrâna (G. 294/7)
Âb-ı raĥmet (Ty. 503/2)	aġu içdi (G. 1/20)	ala gözlü (G. 338/5)
âb-ı vişâlünle (g. 446/6)	aġyâr eyleme (Ty. 275/1)	ala gözün (G. 200/11)
âb-ı Zemzemden (g. 347/12)	aġyâr olma (Ty. 174/4)	Âlimül-'ilm-i cümle eşyasın (G. 327/7)
âb-ı zindegâni (G. 448/14)	aġyâr olsa (G. 110/24)	Allâhuñ kitabı (G. 39/5)
âb-ı zülal (G. 50/16, 93/4, 285/2, 362/8, 268/4, Tb. 3/124)	âh ile (G. 92/3)	Ança kim (G. 290/6)
Âb-ı zülâlündedür (G. 225/26)	âh u derd ü ĥün-ı dil (G. 119/9)	anda gör (G. 39/17)
Âbâ vü ummehâtdan (G. 320/5)	Âh u efgân itdigümden (Ty. 364/3)	Andan berü (G. 217/3)
âbâd kıılır (G. 37/12)	âh u fiġân (G. 143/1)	Andan özge (G. 328/10)

⁹ Âb-ı hayât ve Âb-ı hayvân için bk. Aydın, "Nesîmi", s. 344-351.

abdâl olmuşuz (Ty. 379/1)	âh u nale (G. 396/4, 234/13)	anı bil ki (G. 226/20)
Abdâl oluban (g. 195/3, 213/5)	âh u nefirdür (G. 127/22)	Añla ki (G. 35/16)
abdâl-ı Rûm (Ty. 345/1, 386/3)	âh u zâr (Ty. 346/4)	Añla kim (G. 61/5, 179/13-16)
abdâl-ı Rûm-ı bî-nevâyuz (Ty. 385/1)	âh u zârûm (G. 69/12)	Anlar ki (G. 376/15)
abdâl-ı Rûmuz (Ty. 346/1, 366/1)	âh u zârûmı (G. 456/9)	Añlar olsan (Ty. 407/1)
acı oldu (G. 208/11)	âh-ı men (Ty. 246/4)	anuñ dehâmı yoğdur (G. 89/3)
açuğ başar (G. 151/24, 186/10)	âh-ı serdi (Ty. 415/3)	anuñ haqqına (G. 6/23)
adaşlar olmuşuz (G. 92/14)	âhen-i serd (Ty. 283/4)	anuñ şanında (G. 6/24)
Âdem oğlu (G. 95/11, 232/17, 358/3, Ty. 42/1)	Âheng-i Sifâhâni (G. 180/9)	Ara yirde (G. 169/16, 239/8)
Âdem oldu (Tb. 2/130)	âhır zaman (G. 358/8)	ârâm eylemez (Ty. 97/1-2)
Âdem oldur kim (Mes. 3/282)	âhır zamân oldu (321/12)	ârâm-ı cân (G. 24/13, 82/9, 372/13, 379/13)
Âdem ü Havvâ (G. 22/23)	Âhır zamânun fitnesi (G. 200/1)	ârâm-ı cânûm (G. 247/2-8)
Âdem-i Âl-i âbâdur (G. 1/23, 56/20)	âhır zemân (G. 447/28)	Arz u semada (G. 147/25, 320/11, 261/17)
Âdem-i hâki (G. 26/17, 189/28, 311/23, Müs. 1/7)	âhır zemân oldu (G. 449/8)	Ârzü-yı hâma (Ty. 95/3)
Âdem-i hâkiden (G. 438/3)	âhır zemânun (Ty. 172/4)	ârzü-yı muhal ider (G. 81/2)
Âdem-i Hâkiye (G. 122/6)	Âhır zemânun fitnesi (G. 315/5)	Âşaf-ı şâhib-vezâretdür (G. 331/22)

2.8. Arkaik Sözcükler

Fransızca *archaïque*'den gelen arkaik, konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan (eski söz veya deyim) (Aydın, 2022, s. 106) demektir. Arkaik sözcükler, Eski Anadolu Türkçesi ve Batı Türkçesinin ilk dönemlerinde kullanılan, bugün yazı dilinde kullanımdan düşmüş olan fakat bazı Anadolu ağızlarında az da olsa varlığını devam ettiren eskimiş sözcüklerdir (Aydın, 2022, s. 107; Ekşioğlu, 2015, s. 379).

Arkaik sözcükler, ait oldukları dönemin sosyal yaşantısı, gelenek ve görenekleri, kültürel zenginlikleri, inanç sistemleri gibi bir toplumun temelini oluşturan hususlar

hakkında sonraki nesillere fikir vermede ve özellikle o dilin tarihinin araştırılıp incelenmesinde önemli bir konuma sahiptir (Küçük, 2013, s. 118).

Nesîmî'nin eserinde 540 adet arkaik sözcük tespit edilmiştir. Bunlar alfabetik olarak aşağıda sıralanmıştır:

Açırmak (Ty. 470/3)
Ağmak (Ty. 530/3)
Aparmak (G. 414/1, 440/54, Ty. 250/2)
Arığ (Ty. 258/2)
Artuğ [artuğ] (G. 16/6, 299/9, 313/6, Ty. 414/4)
Aşşı [aşı] (G. 143/12, 153/4, 343/6, 131/18, 132/17, 175/12, 418/16, 422/10)
Ayruh [ayruk, ayrik, ayruğ] (G. 83/10, 88/27, 140/5-33, 148/4, 153/8-16, 175/14, 176/18, 257/13, 293/12, 299/14, 313/18, 328/12, 366/12, 378/13, 382/2, 383/11, 385/3, 423/16)
Aytmak [eyitmek, ayıtmak, ayd-, eyd-] (G. 147/6, 4/20, 31/71, 36/14, 39/12, 61/2, 76/1-6-9-10, 77/9, 131/9, 133/9, 134/19, 140/23, 145/22, 147/4-13, 179/34, 193/21, 204/6, 241/64, 242/54, 251/32, 269/18, 271/5, 275/13, 317/14, 325/15, 390/13, 404/6, 406/9, 408/17, 440/31, 444/21, 453/13, Müs. 2/10-15, Tb. 1/70, Ty. 448/1, 490/1-2-3-4)
Başahçı (G. 368/15)
Balçığ (G. 440/70)
Bî-galağ (Ty. 122/1)
Birkimek (Mes. 1/28, G. 356/7)
Çäläk (G. 122/10, 219/4)
Çalap (G. 335/19)
Çeri (G. 234/5)
Çıgırışmak (G. 440/39, 125/5, 183/7, 223/7, 347/3, 355/19, 413/12, 422/14, 437/7, Tb. 1/61, Ty. 386/2, B. 4/2)
Çizginmek (G. 172/1-2-4-6-8-10-12-14)
Çolgamak (G. 440/63)
Degme (G. 51/6, 97/18, Mes. 2/33)
Değşürmek (G. 131/17, 176/23, 321/20, 334/11, Ty. 52/3)
Dürüşmek [Dürüşmek] (G. 20/7-27)
Dişürmek/dirmek (G. 380/16, 70/4, 124/31, 380/16, Ty. 214/4)
Enek (G. 374/8)
Epsen (G. 384/15, 17/18, 138/26, 209/13, 257/17, 264/15, 270/20, 271/17, 320/26, 355/15, 366/4, 371/6, 372/6, 378/11, 86/1, 407/19, Mes. 3/134)
Esrimek [esrit-, esrü-, esrük, esrüt-, esrüklüg] (G. 13/3, 3/9, 71/9, 84/8, 110/20, 124/18, 133/13, 137/18, 175/15, 187/17, 226/27, 228/13, 314/20, 318/5, 332/13, 348/10, 370/3, 407/14, 423/12, 322/1, Mes. 1/43, Ty. 47/3, 113/1-2-4)
Ġaltān (G. 172/6, 281/6)
Gözü (G. 71/4, 25/33, 32/3, 87/10, 98/3-4, 109/14, 154/13, 223/6, 228/11, 368/12, 407/22, 408/6, Ty. 344/3, 528/3)
Gögermek (G. 390/7)
Görklü (G. 274/12, 416/1, Ty. 259/1)
Göydürmek (G. 247/9)

Haçan (G. 63/17, 71/4, 76/24, 79/14, 87/19, 96/12-20, 97/10-18, 98/12, 116/15, 186/5, 197/6, 206/23, 221/9, 222/16, 226/30, 254/3, 264/14, 299/18-23, 314/12, 337/8, 348/6, 369/4, 417/24, 438/38, Mes. 3/126-127, Haçan ki: G. 20/23, 77/1, 78/10, Kaçan: G. 397/10, 454/17)
Handa [kanda] (G. 27/14, 45/8, 52/12, 77/15, 92/6-11-12-16, 95/8, 105/11, 118/1-2-4-6-8-10-12-14-16-18, 127/2, 139/6, 171/2-12-16, 200/12, 233/16, 296/11, 343/16, 385/24, 398/8, Ty. 54/1-2-3-4, 85/3, 135/4, 274/1, Handasan: G. 312/1-2-4-6-8-10-12-14-16-18-20-22-24-26-28, 313/1-2-4-6-8-10-12-14-16-18, 315/22, Ty. 213/3, 242/1, Hande: G. 129/16, 298/1)
Is [is, issi, ıssı] (G. 156/1, 217/13)
İçre (G. 1/19, 20/32, 64/6, 73/1-2, 292/14, 333/12, 342/12, 359/9, Mes. 3/72, Tb. 1/15-31-47-63-79-95-109, 3/38-50-58-123, Ty. 121/3, 170/2, 332/1, 354/1, 383/1)
İğirmi sekiz [Yigirmi sekiz] (Müs. 1/6, G. 311/9, Mes. 3/176-185-257)
İrgürmek (G. 308/9-12)
Karahçı (G. 375/5)
Karanğu (G. 416/7)
Karağı [kırak] (G. 52/12)
Kağı [kanlı] (G.125/4, 331/24)
Kanı (G. 326/2, 339/12, 347/25, 367/8, 441/7, Ty. 452/1)
Kendözi [Kendüzi] (G. 43/2, 20/19, 124/16, 170/7, 218/9, 229/6, Mes. 3/9-23, Ty. 134/4, 308/3-32)
Kesek (G. 440/70, Mes. 1/19)
Kiçi (G. 129/10, 412/14)
Kirdigâr (Ty. 392/1, 341/1, G. 415/20)
Koldaş (G. 182/16)
Kuçmak (G. 133/19, 226/9, 295/11)
Küçek (G. 180/6)
Kulmaş [kalmâş] (G. 206/24, 92/6, Tb. 3/68)
Od (G. 142/18, 31/56, 58/9, 69/9, 90/6, 132/14, 142/18, 146/17, 197/2, 198/5, 232/4, 234/7, 247/6, 252/20, 270/32, 293/10, 315/15-18, 329/3, 338/17, 339/7, 347/19, 363/9, 394/19, 404/15-16, 438/4, 440/95, 176/6, Mes. 3/128-292, Ty. 46/1, 176/3, 223/2, 345/2, 466/4, Tb. 2/181, Oda at-: G. 20/23-26, 31/86, Oda bırah-: G. 419/17, Oda düş-: G. 297/10, 413/5, Oda gir-: G. 1/21, Oda sal-: G.96/11, 350/14, Ty. 301/4, Oda yah-: G. 16/12, 404/11, 16/14, Tb. 2/181, Oda yan-: G. 404/18, 432/7, 433/2, 394/9, 165/4, 329/16, 431/16)
Oñmak (Ty. 313/2)
Sağış (G. 13/14, 269/7, 415/22, 422/11, 437/9)
Şayru (G. 82/9, 177/5, 236/2, Sayru düş-: Ty. 173/2, Sayru eyle-: G. 367/7, Sayru kıl-: G. 45/14, Sayru ol-: G. 17/13, 126/13, 326/17, 402/13, Sayrulug: Mes. 3/204)
Sepmek (G. 404/16)
Sınmak [şınılı, şınılı, şınılı, şınılı, şındur] (G. 32/4, 11/20, 32/3-6, 91/4, 174/20, 222/12, 285/4, 367/16, 405/13, 453/8, Ty. 271/4)
Sıymak [sımak] (G. 11/1, 346/12)
Sin (G. 339/17, 325/20)
Sorak (Ty. 413/3)
Şovuh (G. 440/51)
Süci (G. 14/19, 31/66)
Sümüg (G. 440/11)
Sünü (G. 347/10)
Şaltağ (G. 297/4)

Şu'bede [şa'beze] (G. 272/18, 277/139)
Şalamak (G. 413/13)
Şamu (G. 84/12, 233/5, 253/13, 308/15, 321/22, 329/3, 331/7, 363/9, 376/15, Mes. 2/8)
Şaınsuk (G. 347/11)
Şarāş (G. 182/10, Ty. 157/4, Tārāç: G. 385/24)
Şaşkaru (G. 285/7)
Tekyelenmek (G. 418/5)
Teprenmek (G. 99/4)
Tükeli (Mes. 1/91)
Tutaş (G. 206/19, 206/10)
Şurışmak [Dürışmek, duruşmak, dürüşmek] (Müs. 1/17)
Uçmağ (G. 154/10, 31/6, 73/17-18, 87/2, 221/12, 237/3-13, 366/19, 411/19, 453/11, Mes. 2/9, Ty. 184/4, Mes. 3/256 uçmak: G. 347/17)
Uğrı (G. 154/10, 136/12, Ty. 266/1)
Uřatmak (Ty. 217/4, G. 399/11)
Yahıřmak [yakiřmak] (G. 314/2)
Yařurmak (G. 46/1, 62/11, 337/19, 358/7, Yařunmak: G. 97/7)
Yazuđlı (G. 412/22)
Yetürmek (Tb. 2/173, G. 20/30, 25/27, 247/4-10)
Yahşı (G. 133/12, 243/14, G. 359/12, G. 440/16-66-72-88, Ty. 45/2, Ty. 498/1, yahşılık: G. 23/9, Ty. 453/1-2-3-4)
Yırağ (G. 250/7)
Yol uracı/uraç (G. 59/11)

2.9. Atasözleri

Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte sözler (TDK, 2005, s. 140) şeklinde tanımlanan atasözleri, genellikle öğüt verilirken kullanılan, didaktik yönü ağır basan kalıp sözlerdir. Nesimî *Divanı*'nda tespit edilen atasözleri oldukça azdır. Hurufilik felsefesini yaymayı kendine amaç edinen Nesimî, çoğu şiirinde coşkun bir lirizm kullanmış ve şiirin ritmine kendini kaptırmıştır. Bu doğrultuda şair, dilini çoğu zaman belli kalıplara sokmaktan uzak kalmış, daha çok, lirazmin verdiği coşkuyla düşüncelerini ifade etmeyi yeğlemiştir. Bundan dolayı kalıplardan ibaret olan ve didaktik yönü ağır basan atasözlerini az kullandığı düşünülmektedir (Aydın, 2022, s. 212).

Eserde tespit edilen atasözleri şunlardır:

Bu gün yârına kıyama (G. 367/10)
Cânsuz beden dirilmez (G. 146/14)
Ne ekersen anı biçersen (G. 326/5)
Peşmânî sūd eylemez (G. 431/24)
Tikensüz gül bulunmaz (G. 371/5)
Tikensüz gül olmaz (G. 380/15)
Mühür kimde ise Süleyman odur (Hem hâtem anuñ elinde ferman/Ya'ni ki menem bu gün Süleymân) (Mes. 1/74)

2.10. Deyimler¹⁰

Genellikle öz anlamından farklı bir anlam içeren, çekici bir anlatım özelliğine sahip olan, iki ya da daha çok sözcükten oluşan ve kelimelerin çoğu defa gerçek anlamından uzaklaştığı kalıplaşmış sözler (Çotuksöken, 1992, s. 49; Korkmaz, 1992, s. 43) şeklinde tanımlanan deyimler, dile özgü anlatım yollarının en karakteristik taşıyıcılarından. Deyimler, dildeki kelime kadrosunu ustaca kullanarak değişik anlatım yollarıyla onları yeniden oluşturup dilin anlam zenginliğine katkıda bulunurlar (Şahin, 2004, s. 2).

Nesîmî'nin Türkçe *Divanı*'nda toplamda 1488 adet deyim tespit edilmiştir. Ele gir-, gönül ver-, gönlü düş-, kıyamet kop-, vücuda gel-, yol bul-, kurban ol-, kul ol-, hayran ol-, feda et-, feda ol-, can ver- gibi deyimler eserde en çok kullanılan deyimlerdendir.

Eserde tespit edilen deyimlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

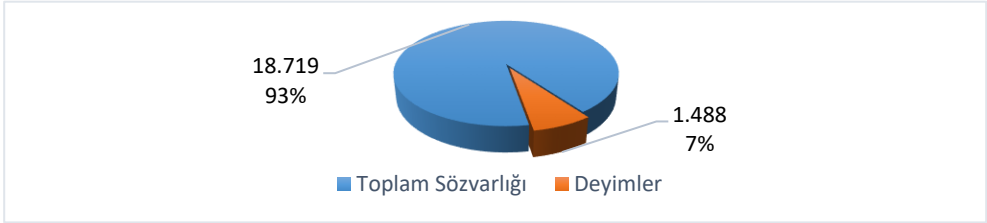
Açuğ başarlar (G. 186/10)	baş götürmez (G. 323/12)	cân u başum fedâdur (G. 292/7)
Adın kıoyam (G. 110/22)	baş ile cân nişâr iderem (G. 276/3)	cân u dil ile (G. 161/3)
Adın kıoydılar (G. 70/6)	baş ile cânımı fedâ kılmadı (G. 369/17)	Cân u dilin viren (G. 124/11)
adını kıoydum (G. 206/8)	baş indürmedi (G. 108/11)	cân u gönülde (G. 5/22)
âfâkı dutdı (G. 225/7, 210/3)	Baş kıapup (Ty. 157/1)	Cân virdi (G. 164/17, 352/10, 406/4)
âfâkı kıutar (G. 295/7)	baş kıoymayan (Ty. 395/1)	Cân vire (Ty. 499/4)
âfâkı kıutdı (G. 365/11, 321/1, 425/9)	baş kıoymayanlar (G433/7)	cân virgil (G. 439/13)

¹⁰ Eserde tespit edilen deyimlerin sayısı fazla olduğundan sadece bir kısmı çalışmaya dâhil edilmiştir. Deyimlerin geri kalanı için bk. Aydın, "Nesîmî", s. 213-220.

ağ u karadan geç (G. 299/8)	baş olmadı (Ty. 395/2)	Cân virici (G. 369/25)
ağına düşdi (G. 382/1)	baş oynadup (G. 260/2)	cân virmedi (G. 190/9, 348/11)
ağız açar (G. 83/21)	Baş oynamakda (G. 370/2)	cân virmedün (G. 348/8)
Ağzına alır (G. 85/12)	baş oynaya (G. 172/3)	cân virmek (G. 447/23)
âh eyledün (Ty. 436/2)	Baş urup (G. 31/61)	cân virmişem (Ty. 1/2)
âh eylemen (G. 279/11)	başa geldi (G. 440/33)	Cân virüben (G. 340/12)
Âh ider (G. 51/8, 437/2)	başdan ayağa (G. 253/6, 341/2, 70, 7, 432/7, 279/11)	Cân virür (Ty. 491/4, 4/4, G. 263/27, 33/13, 84/7)
âh iderem (G. 83/5)	başı kômışam (Ty. 479/2)	cân yaħar (G. 138/5)
Âh itme (Ty. 427/11)	başın koyar (G. 122/13)	cân yaħar (G. 321/8)
âh itmesün (Ty. 472/3)	başına giydüre (G. 437/12)	Cân yanar (Ty. 97/2)
âh itmeyem (Ty. 472/1-4)	Başını oynamağ (G. 128/6)	Câna kâr itdi (Ty. 298/3)
âh virme (G. 108/18)	başıyla oynar (G. 138/23)	câna kaşd iden (G. 92/10)
âhengini Tutar (G. 347/16)	Başuma çıhdı (G. 299/5)	câna kaşdı Kılupdur (G. 224/16)
âhi çekme (G. 421/18)	başuma kadem baş (G. 59/5)	câna urdı (G. 166/7)
âle düşmesün (G. 338/1)	başuma kaħar (G. 9173)	cânı almağa (G. 440/36)
âle düşmüşem (Ty. 468/2)	Başumı top eyledüm (G. 410/15, 172/6, 410/15)	cânı kurbân Kılmışam (G. 330/2)
amân vir (G. 440/25)	Başumı top idüp (G. 221/7)	cânı mehcür eyledi (Ty. 520/2)
amânı virmen (G. 440/26)	başumı top itmışem (G. 111/15)	Cânı vir (G. 453/3)
And içer (G. 378/5, Ty. 485/2)	başuňa efser itdi (Ty. 267/15)	Cânı yanmasun (G. 338/22)
aradan çıħar (G. 298/4)	başuna üşdi (Ty. 319/2)	cânın fedâ vü kurbân kıldı (G. 304/18)
aradan çıhdı (G. 299/28)	başuñı oynadı (G. 388/14)	cânın teslim eyledi (G. 385/22)
Aradan gitdi (G. 26/2, 41/5, 122/10)	başuñı oynat (G. 388/8)	cânında kâr kılmadı (G. 231/15)
Aradan götürdi (Mes. 1/25)	Başuñı top eylegil (G. 314/16, 366/1)	cânını fedâ eylemeyen (G. 108/17)
Ardına düşmişen (G. 226/27)	beķâ bulasan (G. 5/24, 431/23)	cânını kurbân eyledi (G. 197/13, 254/13)
Arħa virürler (G. 230/11)	belâ gelsün (G. 264/6)	Cânını kurbân eylemiş (G. 203/14)
Ârzu-mend oldı (G. 231/19)	belâsın çekmeye (G. 366/5)	Cânını kurbân kılandur (G. 366/7)
âteş urdı (Ty. 157/3)	Belâsını çekerem (G. 339/4)	cânını terk itdi (G. 389/11)
aya düşmiş (G. 210/1)	belâya çekdi (G. 408/20)	Cânını virdi (G. 363/21, 452/13)
ayağın başdı (G. G. 383/15)	belâya düşer (G. 77/12)	cânını vireli (G. 129/21)
ayağına at (G. 420/25)	belâya şaldı (G. 323/7)	cânını viren (G. 79/2)

ayağına düştü (G. 377/9)	bend atmışam (G. 346/4)	cânüm almağıl (Ty. 265/2)
ayağına düşmek (G. 323/11)	bende düştü (Ty. 487/2)	cânüm feda (Ty. 192/4)
Ayağın tozu (G. 56/5, 325/13, 126/7, 434/10, 402/16, Ty. 16/3)	bende oldu (G. 53/15, 388/13)	cânüm fedâ olsun (G. 245/2)
ayağını öpmek (G. 128/5)	Bende olmuş (Ty. 486/2)	Cânuma geçdi (G. 269/1)
ayru düştü (G. 235/4)	beñzüm şarardı (G. 440/11)	Cânuma kâr eyledi (B. 3/1, G. 277/3, 315/15)
ayru düşdügüm (G. 235/11, 452/11, 234/7)	ber-ser koymış (G. 74/12)	cânuma kâr itdi (G. 209/1)
ayru düşdüm (G. 46/15, 288/8)	beter olur (G. 275/14)	cânuma kaçd ider (G. 319/11, 349/13)
ayru düşmüş (G. 401/29)	beyâna geldüm (G. 293/10)	Cânümü aldı (G. 144/7)
ayru düşmişem (G. 143/13)	beyzâ oldu (Mes. 1/87)	cânümü fedâ eylemişem (G. 382/6)
ayru Düşmişen (G. 343/1)	bil bağladum (G. 36/1)	cânümü kırbân idem (G. 382/6)
a'la görgil (G. 303/13)	bil bağlama (G. 32/7, 108/8)	Cânümü şayd ideli (G. 269/15)
bâda viren (G. 387/18)	bil bağlamış (G. 93/11, 387/14)	Cânümü virdüm (G. 279/9, 423/19)
bâda virmek (G. 230/6)	Bil bağlamışam (G. 432/10, 217/12)	Cânümü yaħar (G. 84/4)
Bâda virmişsen (G. 228/19)	bîmâr itdiler (G. 156/8)	Cânümü yaħdı (G. 121/3, Ty. 126/1-4)
bağrı kıatıdur (G. 299/16)	bir dutam (Ty. 227/1-2-4)	Cânümü yandurdu (G. 111/3, 312/1, Ty. 242/1, 304/2)
bağrını deldi (G. 454/20)	bîr pula değmez (G.392/9)	cânümü yandurur (G. 143/9)
bağrını kebâb kılalı (G. 14/20)	bir pula şat (G. 20/20)	cânunda kâr ider (G. 83/14)
bağrını çoğrar (G. 106/27)	Bir zerreye (Mes. 1/68)	cânunu fedâ eyle (G. 269/17)
bağrını yandur (G. 58/12)	boğaza getürdi (G. 440/36)	cânunu fedâ kııl (G. 8/10, 138/15, 66/17)
bağrum yanar (G. 197/4)	cân buldı (G. 276/7, 97/3)	Cânunu terk eyle (G. 406/3)
Bağrumı deldi (G. 349/14, 111/3)	cân çekse (G. 8/15)	cânunu vir (G. 389/3)
bağrumı dilen (Ty. 314/2)	Cân fedâ (Ty. 269/2, 264/1)	çâre bulmadı (G. 369/18)
Bağrumı diler (G. 432/5)	Cân fedâ kıılmağ (G. 215/8)	çarħa getürdi (G. 318/19)
Bağrumı kıan eyledi (G. 312/3)	Cân fedâ olsun (G. 279/18)	cefâ çekdiler (G. 4/24, Ty. 3/3)
Bağrumı şad-pâre kılan (Ty. 237/2)	cân geldi (G. 9/9)	cezâyâ düşmüş (G. 302/12)
Bağrumı çoğrar (G. 328/5)	Cân göziyle baħduñ (G. 101/9)	ciger diler (Ty. 158/2)

bağrumı yandırdı (G. 93/3)	Cân göziyle göresen (Mes. 3/76)	ciger kıan olmadın (G. 61/19)
Bağrumı yaralı kıldı (Ty. 258/4)	Cân ile (G. 8, 29, 35, 85, 97, 193, 329, 364, 376, 409, 420, Ty. 268, 290)	cigeri tıtuşdı (G. 358/15)
bahâ kılan (G. 409/11)	Cân ile baş oynaram (G. 346/10)	cihâna geldi (Tb. 2/42)
bahâ kılama (G. 257/19)	Cân ile sevmeyen (G. 265/6)	cihâna geldüm (G. 293/6)
bahâ kılsam (G. 32/9)	cân kırbân olur (G. 282/7)	cihâna geledi (G. 308/24)
bahâsına virdüm (G. 258/10)	cân olmışam (G. 253/6, 281/2, 250/6, Ty. 208/2, 211/2)	cihâna gelen (G. 320/23)
bağışı ayırma (G. 35/15)	cân olur (Mes. 3/101, G. 95/2)	cihâna gelmedi (Ty. 287/2)
bağtı bîdâr olmasun (G. 329/22)	cân terk ider (G. 286/7)	cihâni tıtdı (G. 280/21, 407/2, 447/51, 235/2, 318/25, 445/1)
bağtını açdı (G. 340/4)	cân terkin itdüm (G. 396/11)	cüdâ düşdi (G. 29/9, 99/17)
barmağ başamaz (Ty. 488/2)	cân u baş terk eylerem (Ty. 321/3)	dağlara düşdüm (G. 359/3)

2.11. Ayetler¹¹

Nesîmî'nin Türkçe *Divanı*'nda 872 ayet tespit edilmiştir. Eserde iktibas edilen ayetlerin çoğu zaman kelime bazında (erinî, esrâ, fadribû... gibi) ele alındığı, bazen de telmih sanatıyla onlara gönderme yapıldığı dikkat çekici hususlardandır:

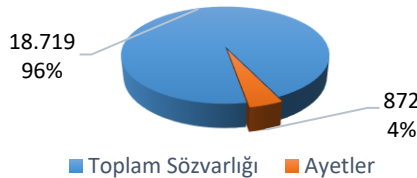
Ağsen-i taqvîm, Ağsen-i taqvîme, Ağsen-i taqvîmi (G. 1, 25, 51, 77, 95, 108, 122, 138, 156, 189, 257, 333, 342, 352, Ty. 180, 275)	er-rağmânu 'ale'l-'arş' stevâ (G. 117, 148)	kâşif-i kıul innemâ (G. 6)
	Eriñi (G. 334)	kerremnâ (G. 23, Ty. 308)
	erñi (G. 253, 401)	kevn ü mekân-ı kün fekânem (G. 306)
Allâhu nûr (G. 18, 39)	erñiyi (G. 401)	ke'sen dihâk (Ty. 413)
Allâhu nûr âyetin (G. 138)	esrâ (G. 200)	Kitâb-ı hel etâ (G. 429)
Allâhu nûru âyeti (G. 63)	esrâdur (G. 117)	kitâb-ı kıul kefadur (G. 435)
Allâhü nûruñ (G. 315, 439)	esrâr-ı mâ evhâ (G. 385)	kıul hüva'llâh (G. 120, 375,)

¹¹ Nesîmî *Divanı*'nda geçen ayetlerin sayısı fazla olduğundan sadece bir kısmı çalışmaya dâhil edilmiştir. Ayetlerin geri kalanı için bk. Aydın, "Nesîmî", s. 223-225.

Allāhu'ş-şamed (G. 36, Ty. 29)	esrāya (G. 385)	Kul hüva'llāhu eḥād (G. 36, 303, 439, Ty. 29)
ānestü nār (G. 26, 386)	etā bi-ḳalbi selīm (G. 276)	ḳul hüve'r-raḥmān (G. 137)
Ānestü naran (G. 100, 216, 247, 250, 255, 266, 389, 251, 252)	ev edna (G. 6, 207, 429)	Kul kefā (G. 1, 6, 42, 118, Ty. 5)
Ānestü nāran ol- (G. 258)	ev ednāmuzu (G. 438)	ḳul kefābillāh (G. 95, 150)
Ānestü nāranūn (G. 315)	evḥā ve ma evḥā (G. 429)	ḳulhü va'llāh (G. 39)
ānestü nāruñ (G. 209)	Eyyühe'n-nāsu (G. 60, 327)	Ḳulillāhumme malik (G. 407)
Aşl-i ḥüsn-i 'urbün etrübün (G. 50)	e'r-raḥman 'ale'l-'arşi's-tevā (G. 6, 17, 117, 148)	küllü men 'aleyhā fān (Ty. 254)
āyet-i Allāhu nūr (Ty. 89, 90)	Faḍribū (G. 4)	Küllü şey'un hālikün (G. 224, 332, 351)
Āyet-i Allāhu nurun (G. 162)	Fa'büdü iyyāh ve'scüd ḥāliki'l-insān (G. 401)	Küllü şey'un hālikün lâ-reybe illā vechehü (G. 95)
āyet-i fe'nzur (G. 20, 449)	fa'teberü (G. 418)	küllü yevmin hüve fî-şe'n (G. 43)
Āyet-i inni ena'llāham (G. 242)	fa'teberüdan (G. 322)	Ḳum fe-enzir (G. 280)
Āyet-i inni ena'llāhdur (G. 12)	fe-firrü (Müs. 2/10)	kün fekan (G. 6, 26, 96, 194, 202, 270, 273, 317, 320, 331, 336, 388, 423, 447, Ty. 111, 225, 253, 355)
āyet-i kün fekāna (Tb. 2/32)	felā ted'u ma'a'llāh (G. 426)	ḳuru yaşam (Tb. 3/58)
āyet-i ni'me'l-naşır (G. 10)	Fetaḥnā (G. 214)	lā lüti'hu (Mes. 1/53)
āyet-i şābbü ḳaṭaṭ (Ty. 325)	fethān ḳarıbi (G. 67, 433)	Lā raybe illā vechehü (G. 255)
Āyet-i Seb'a'l-Meşāni (G. 11, Ty. 509, 510)	fethun ḳarıb (G. 12, 17, 61 64)	Lā tuḥarrık (G. 199, 228, Ty. 127)
Āyet-i Seb'a'l-meşānidür (Ty. 139, 141)	fethun ḳarıbi (G. 160)	lā yenbaği (G. 241)
āyet-i türi sinin (Ty. 250)	Fe'dḥuluhā ḥālidin (G. 332, 296, 351)	lā yühıbbü'z-zālimin (G. 351)
Āyet-i ve'l-leyl (G. 346)	Fe'l-mülkiyāti zikren (G. 114)	lā yūkinün (Ty. 241)
Āyet-i ve'l-leyl izā yağşā (G. 67)	Fe'rteḳıb māfi's-semā' (G. 1)	lā-raybe illā vechehü (G. 27)
āyet-i yuhyi'l-'izām (G. 332)	Fe'z-zācirāti zecren (G. 114)	lā-taḥāf (Ty. 405)
āyet-i yuhyi'l-'izām vehiye ramim (G. 276)	fî ḥāzihî cennāt-i 'adn (G. 3)	Lā-teḥāfū (Mur. 1/31)
Āyetü'l-kürsi (G. 149)	fî şüretin aḥsen (G. 6)	lā-zelül (G. 391)
bāde-i seḳāhüm (G. 126, 146)	fî şüretin emred ḳıṭaṭ (Ty. 404)	lāraybe fih (G. 352)
belhüm eḍall (G. 222, Ty. 454)	fî şüretin şābin ḳaṭaṭ (Ty. 122)	Lehü mā fi's-semāvāti'l-'ulādur (G. 148)

belhüm eđaldür (G. 64)	Ĝayn-ı ğayra Őemme vechu'llāh (G. 27)	Lem yekün lehü kufven eđad (G. 36)
beneynā fevĝaküm seb'an Őidāden (G. 67)	ĥablü'l-metĥin (G. 49, 64, 100, 200, 137, 332, 350, 414, Ty. 419)	Lem yelid (G. 36, Ty. 190)
beyān-ı küntü kenz eyle- (G. 125, 222)	Ĥaĝ 'ale'l-'arşi'stevā (G. 267)	len terāni (G. 334, 371, 444)
beyān-ı ve'd-đuhā (G. 122)	Ĥālĥ-ı Rabbü'l-felaĝdan (Ty. 337)	leŐker-i ve'l-'ādiyāt (G. 24)
Beyne zālik (G. 105)	ĥaĥ-ı len terā (Tb. 1)	leylen řavil (G. 278)
Bi'smi'llāhi'r-raĥ-māni'r- raĥim (G. 36, 278)	Ĥayy ü ĝadim-i kün feĝān (G. 8)	Leyse kemiŐlihi (G. 109)
bi'smi'llāhi'r-raĥmān (G. 205)	hāzā Őirātın müstaĝim (G. 278, 267)	Leyse li'l-insāni illā mā se'ā (G. 280)
Cām-ı seĝāhum (G. 131, 214)	hāziĥi cennātü 'adnin (G. 49, 332)	Lezzeten li'Ő-Őaribin (G. 438)
Cām-ı 'ale'l-'arşi'stevā (G. 173)	Hāziĥi cennāt-ı 'adnin fe'dĥulühā ĥalidın (G. 43, 350)	lezzetin li'Ő-Őaribin (G. 64)
cennāti 'adnin (G. 296)	Hel atā (G. 1, 2, 6, 430)	mā evĥā (G. 385)
cennātü 'adnüñ (G. 72, 328, 307)	ĥiŐār-ı künfekānem (G. 241)	mā reā (G. 150)
cennātü'n-na'im (G. 267, 278)	hüden li'l-müttaĝin (Ty. 419)	mā-ĥalaĝ (Ty. 410)
Cennetü'l-me'vā (G. 4, 5, 204, 400, 156)	hüden li'l-mütteĝindür (G. 135)	mā-i ma'indür (G. 135, 208)
Ce'alna (G. 321)	hüva'llāhu (G. 311)	ma-zāĝa'l-başar (G. 61)
ce'alnāhā řıbaĝan (G. 67)	Hüva'llāhu'Ő-Şamed (G. 321)	māen řahür (G. 48, 199, 252, 331, 418)
Ce'elnā(hā) sirācen (G. 67)	hüve'l-bāĝiŐen (G. 36)	maĥrem-i kül kefā (Mes. 1/63)
cür'a-i mā'-i řahür (G. 47)	hüve'l-ĥayyü'llezisēn lā- yemüt (G. 36)	maĝālīdü's-semāvāt (G. 453)
Div-i la'in (G. 11, 63)	hüve'r-raĥmān (G. 311)	maĝŐud-ı kün feĝānsan (G. 320)
div-i la'inün (G. 376)	İĥyā-yı 'izām (G. 374)	mālik-i mülk (Mes. 1/80)
div-i raĝim (G. 11, 95, 122, 267)	innā fetāĥ (G. 44, 278)	Mazĥar-ı esmā-yı kül (Ty. 148)
dünyenün metā'ı (G. 127)	innā fetāĥnā (G. 1, 13, 54, 57, 61, 173, 182, 207, 209, 305, 337)	mā'-i ma'indür (G. 135)
dürĝ-i dürr-i lā fetā (G. 1)	innā hedeynā (G. 118, 150)	mā'-i řahür (G. 157, Ty. 340)
el-ĥamd (Ty. 329)	innā hedeynāhu's-sebīl (G. 3, 39, 64, 351, 439)	Mā'en řahür (G. 48, 331)
el-ĥamdü (G. 311)	İnnā ileyhi rāci'un (G. 42)	mā'en řahūru (G. 418)

el-ḥamdü li'llāh (G. 375, 350)	İnne 'azābî şedid (G. 417)	mā'in ma'î'n (G. 332)
el-ḥamdü li'llāh rabbü'l-'ālemî'n (G. 278)	innehū şey'ün 'acîb (G. 439)	mā'yesturün (G. 242)
Elem neşrah (G. 1, 72)	innemādur (G. 56)	Ma'ni-i Seb'a'l-meşānî (G. 207)
elem neşrah leke şadrek (G. 6, 117)	İnne'l-ḥasenāt (Tb. 2/191)	ma'ni-i Ümmü'l-Kitāb (G. 296, 424)
elestü rabbüküm (158)	innî ena'llāh (G. 61, 333)	ma'ni-i yuḥyî'l-mevtā (G. 207)
ellezî esrā (G. 385)	İstevā (G. 296, Tb. 2)	mektüb-ı Sübhāne'llezî (G. 118)
ellezî yüvesvis (G. 147)	İyyāke na'büd nesta'î'n (G. 150, 332)	men oddanam ol görünür uşda türāb (G. 11/14)
emr-i kün fekān (G. 418)	Ḳābe ḳavsey'n (G. 6, 11, 27, 160, 162, 183, 207, 249, 278, 280, 393, 415, 431, 433, 438, 442, 444, 450, Tb. 2, 3, Ty. 72)	men 'aleyhā fān (G. 337)
Emr-i ma'rufuñ (G. 430)	ḳad eflaḥ (G. 337)	men 'indehü 'ilmü'l-kitāb (Ty. 5)
emr-i uscüdü (G. 157)	Kāf u nün (Mes. 3, G. 22, 42, 159, 179, 241, 270, 306, 321, 349, 350, 362, 405, 410, 438, 439, Tb. 2, 3, Ty. 13, 82)	mey-i elest (G. 185)
emr-i ve'scüdü (G. 385)	Ḳāf ve'l-Ḳur'ān (G. 138, 207, 263, 266, 296, 337, 435, Ty. 204, 300)	midḥat-ı 'ışḳ-ı hel etā (G. 8)
en-şakḳa'l-ḳamer (G. 6)	Kāfhā (G. 3, 426)	min külli bāb (Ty. 322)
ena'llāh (Tb. 3)	ḳalb-i selîm (G. 167, 251,)	Min ledün 'ilmi (Ty. 443, 516)
Ena'llāhuñ (G. 58)	Ḳāle tibtüm fe'dḥuluhā ḥālidin (G. 280)	min mā'in mā'î'n (G. 350)
enbete'llāh (G. 151)	Ḳālū bela (G. 22, 63, 145, 202, 355, 367, 370, 376, 389, 415, 453, Ty. 15)	min nārî's-semüm (Ty. 198)
Ene rabbüküm (G. 126)	Ḳālūda (G. 322, 339)	min raḥmeti'llāh (G. 375)
er-raḥmān (G. 105, 118, 337, 447)	Ḳālūdan (G. 387)	min 'indihu 'ilmü'l-kitāb (G. 13)
er-raḥmān 'ale'l-'arşi'stevā (G. 6, 17)	ḳasemnāda (G. 279)	

2.12. Hadisler

Nesîmî'nin Türkçe *Divanı*'nda 147 adet hadis vardır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

Âdem beyne mâ' u tîñ iken (G. 6/9)	Laħmike laħmî (G. 38/6, 430/10)
Aħmedüñ şehri ħapusu yididür (Mes. 3/267)	laħmike laħmi ħana ħanum (G. 7/8)
Âyet-i lev-läk (G. 188/11, 219/14, 430/9)	levläke lemâ (G. 6/8)
beyân-ı küntü kenz eyler (G. 125/3, 222/15)	Levläke lemmâ ħalaktü'l-efläk (Tb. 2/189)
bilen nefsinidür (Mes. 2/2)	Lî ma' a'lläh (Tb. 3/141)
cum 'a resüle Âyine şüretinde geldi (G. 147/11)	Lî ma' a'llähuñ (G. 262/6)
Ekrimü'd-đayfe (G. 86/23)	Limâ ħaracete mine'l- 'ışķı âyetü'l-efläk levläk (G. 219/6)
Ekşiru'z-zıkra hâdimü'l-lezzât (G. 31/26)	mâ' ü tîñdür (G. 135/8)
el-fâķru fâķrîdür (G. 112/7)	mâ' ü tîñ (G. 6/15, 332/1)
El-ķudretü ve'l-beķâ' ü lil'lläh (Mes. 1/34)	men şehri- 'ilmem ħapusu Ol 'Aliyyü'l-Mürţazâdur (G. 6/28)
Esrâr-ı küntü kenze (G. 145/5)	Men 'aref (G. 86/25, 124/9, 342/15, 352/5, Tb. 3/130, Mes. 3/161)
genc-i niħan-ı küntü kenzem (G. 306/23)	min nürî vâĥid (G. 6/23)
Gevher-i küntü kenzi (G. 142/8)	Mütü ħable en temütü (Ty. 381/2)
Gönül Allâh evidür (G. 9/2)	Mü' mine mü' min durur gözģü (G. 25/33)
Ĥadiş-i küntü kenzüñden (G. 361/7)	Mü' minüñ mir'atı mü' mindür (G. 223/5)
Ĥafa-yı kenz-i maĥfî (G. 429/3)	nefsini bildi (Ty. 53/1)
Ĥalkun alına 'aşayı başar (Mes. 1/77)	nefsini bildi ilâhını bildi (G. 437/14)
Her kimse ki nefsin tanıdı Rabbını bildi (G. 108/7)	Nefsini bilendür ki Rabbını bildi (G. 108/3)
ĥubbü'l-vaţan (G. 271/7, 303/10)	nefsini Bilmeyenler (Ty. 53/2)
inneme'l-a' maline (G. 376/34)	Nefsini çü bildi bildi Rabbı (Mes. 1/45)
Ĥable mevti (G. 398/2)	Nefsini her kimse kim tanıdı ol Ĥaĥķı bilür (G. 26/27)
Kenz-i maĥfî (Tb. 3/99)	nefsünü bilseñ Rabbünü bildüñ (G. 229/5)
Kim ki kendüyi bildi Ĥaķı bildi (Mes. 3/309)	Özini kim ki bildi buldı Ĥaķı (Mes. 2/3)
Küntü kenz (G. 19/8, 60/15, 64/10, 65/7, 76/29, 122/3, 199/10, 200/4, 241/1, 242/16, 250/11, 262/1, 305/17, 314/5, 320/28, 327/12, 352/9, 397/15, 401/27, 423/4, Ty. 9/3, 43/2, 79/3, 87/3, 216/3, 226/2, 257/4, 288/3, 299/2, 349/1)	Rabbını Bildi (G. 86/26)
küntü kenzüñ gevherisen (G. 307/1)	Şavverake'llahu 'alâ şekliĥi (G. 189/15)
Küntü kenzüñ perdesi (G. 1/13)	Şehr-i 'ilmüñ ħapusu (Ty. 526/1)
Küntü kenzüñ perdesinden (G. 39/11)	Sevâdü'l-veĥi fî-dâri'l-beķâdur (G. 112/8)
küntü kenzu'llâhı (G. 101/6)	Şıbgatü'llâhi ve men aĥsenü (G. 86/13)
Lâ fetâ illâ 'Alîñüñ (G. 388/5)	sırr-ı küntü kenzen (G. 447/11)

Lâ nebiyye ba'di (G. 6/11)	Vaḥdehü lâ-şerîk (G. 273/2)
Lâ-fetâ illâ 'Ali lâ-seyfe illâ zü'l-feḳâr (Mur. 1/4-8-12-16-20-24-28-32-36-40-44- 48-52-56)	Vaḥdehü lâ-şerîkem (G. 261/1)
lâ-fetânüñ (G. 430/9)	yerci ' külli şey'in (Ty. 502/3)

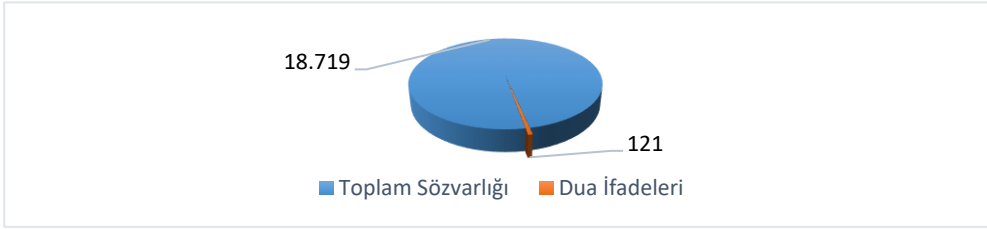

2.13. Dua İfadeleri

Eserde 121 adet dua ifadesi tespit edilmiştir:

Allāhu ekber (G. 72/2, 73/4, 253/1)	melâl içinde olsun (G. 362/22)
Allāhu illâ lâsı (Ty. 72/2)	murādum vir (G. 6/60)
âmennâ ve şaddaḳ (Ty. 306/4)	Murtażānuñ Muştāfānuñ ḥaḳḳıçün (G. 6/59)
Âmennâ ve şaddaḳnâ (G. 117/4)	raḥmet olsun (G. 366/8)
Âmentü bi'l-lezi ḥalaka'l-leyl ve'n-nehâr (B. 2/2)	şaddaḳnâ (G. 392/15)
a'tinî minhu naşib (G. 12/6)	Şallü ve sellimü 'alâ (G. 369/12)
bâreke'Allāh (G. 13/4, 50/24, 92/7, T y. 192/3)	şallü 'alâ cemaline (G. 364/18)
Be-ḥaḳḳ-ı Aḥmed ü Maḥmüd (G. 219/24)	şallü 'alâ ḥayri'l-beşer (G. 61/8)
Ber-mezjd olsun (Mur. 1/43)	şallü 'aleyhi (G. 376/6)
Bi-ḥamdi'llāh (G. 165/10)	şavâb içinde ḳalasan (Tb. 2/70)
celle celali (G. 171/8, 265/2)	Şey' ü li'llāh (G. 61/7)
el-hamdü li'llāh (G. 375/1, 332/17, 376/1)	Şübḥa-i lâ-şerîke leh lâ (G. 109/13)
el-ḥükmü li'llāh (G. 375/12)	sübḥānehu celle celal (Ty. 190/4)
El-minnetü li'llāh (G. 272/1, 356/1-24-6-8- 10-12-14-16-18-20-22, 427/1, Müs. 2/4)	Şükrü li'llāh (G. 64/18)
eşhedü en lâ-İlāhe illa-'llāh (G. 355/2)	tebâreke'llāh (G. 146/1)
estaḡfiru'llāh (G. 375/6)	Tebârekte (G. 151/3)
estaḡfiru'llāhi'l-'azîm (G. 278/14)	tevekkeltü 'alâ'llāh (Müs. 2/15)
ḥâcetüm revâ ḳılḡıl (G. 6/60)	te'âlâ şānühü (G. 12/11, 61/7, 64/8, 72/2, 95/13, 117/1, 182/2, 385/9)
Ḥaḳ rizasiyçün (G. 32/2)	Te'âlâ şānühü ekber (G. 117/20)
Ḥaḳa minnet (G. 415/10, 426/14)	Te'âlâ'llāh (G. 27/27, 54/2, 63/6, 72/10, 125/4, 148/2, 151/4, 325/3, 385/2, 401/26)
Ḥaḳḳa minnet (G. 163/15)	Te'äleYTE (G. 151/4)
Hamdü li'llāh (157/13, Ty. 370/2, 504/3)	va'de-i men fi'l-ḳubur (G. 39/22)
hâşe li'llāh (G. 433/5)	va'llāhu a'lem bi's-şavâb (Ty. 323/4, 324/4)
Hüve'l-bâḳi hüve'l-beḳâdur (G. 148/24)	yâ hü (G. 426/11, 462/1)
İstecib (G. 13/18)	yâ ilāhi ecrinâ mine'l-'azâb (G. 14/12)

Ḳāḍiyü'l-ḥacât (G. 13/17)	Yâ ilâhî kimseyi sen bed-ser-ancâm eyleme (G. 373/14)
kâma irgür (G. 6/60)	yâ kâf hâ e' üzü bike (G. 179/11)
lâ ḥavlü (G. 443/17)	yâ Rab (G. 3/13, 33/11, 49/1, 53/3, 63/1, 65/9, 76/11, 82/7, 88/21, 93/9, 95/15, 110/9, 125/1-7, 126/9, 133/1-2-3-5-14-18, 136/11, 141/7, 183/3, 192/13, 193/1, 210/11, 217/1, 222/11, 251/19, 258/8-20, 263/25, 321/9, 322/9-21, 324/3, 325/11, 328/22, 329/4-20, 332/20, 336/17, 337/9, 358/6, 365/19, 367/6, 370/15, 389/7, 415/5, 390/13, 392/1, 393/3, 407/1-5-11, 411/11, 415/11, 432/8, 446/3, Tb. 2/145)
lâ ilâh (G. 443/17)	yüzi şuyı ḥaḳḳıçün (G. 5/35)
lâ ilâhâ illa'llâhumuz (Ty. 96/4)	'aleyke 'aynu'llâh (G. 335/11)
lâ vü illâ hû (Ty. 462/2)	'ayneke'llâh (G. 151/6)
la'net aña (G. 38/5)	'ömri kem olsun (G. 310/6)
la'net Olsun (G. 376/26, 380/6)	'ömrüne berekât (G. 20/18)

Sonuç

Bir şairin eserinde yer alan kelime ve kelime grupları, o şairin sahip olduğu söz varlığını gösterir. Söz varlığı, bir dilin geçen zaman içinde yaşadığı serüveni, toplumun kültürel ve sosyal yapısı ve özellikle şairin nasıl bir üsluba sahip olduğuyula ilgili okuyuculara ipuçları verir. Dilin usta kullanıcıları olarak nitelendirilebilecek yüksek zümre şair ve yazarların eserleri incelendiğinde yukarıda sayılan hususlar hakkında kayda değer bilgiler elde edilebilir. Bu çalışmayla Nesîmî'nin Türkçe *Divanı*'nda yer alan söz varlığına ait unsurlar bilim camiasına sunulmuştur.

Yapılan bu çalışmayla eserde yer alan kalıp ifade, deyim, atasözü, ayet, hadis, dua ifadeleri, tekrar birlikleri, bağlama birlikleri, edat birlikleri, sayı birlikleri, unvan birlikleri, ünlemler, arkaik sözcükler gibi Türk dilinin zenginliğinin göstergesi olan söz varlığı literatüre kazandırılmıştır. Eserin barındırdığı söz varlığı hakkında yapılan bu çalışma gerek dönemin dil özellikleri gerekse şairin üslubu ve düşünce yapısı hakkında fikir vermesi bakımından ayrıca önem arz etmektedir.

Eserde 14.689 adet kalıp ifade, 144 tekrar birliği, 139 sayı birliği, 127 unvan ve birleşik isim birliği, 1.488 deyim, 872 ayet, 147 hadis, 121 dua ifadesi, 7 atasözü, 540 arkaik sözcük ve sayıları oldukça fazla olan bağlama, edat ve ünlem birliği tespit edilmiştir.

Oldukça hacimli olan bu eser, söz varlığı bakımından zengin bir kaynak mahiyeti taşımaktadır.

Divanda tespit edilen bağlama birlikleri, edat birlikleri, tekrar birlikleri, sayı birlikleri, unvan birlikleri ve birleşik isimler, ünlem birlikleri, kalıp ifadeler, arkaik sözcükler, atasözleri, deyimler, ayetler, hadisler ve dua ifadeleri hakkında önce kısaca bilgi verilmiş daha sonra bunlar alfabetik sıra gözetilerek tablolar halinde sunulmuştur. Ayrıca eserde tespit edilen söz varlıklarının toplam söz varlığı içindeki yeri grafiklerle gösterilmiştir. Bu grafikler tablolardan hemen sonra sayısal değerleri de gösterilerek sunulmuştur. Söz varlığının kapsamına alınmayan kelâm-ı kibar ve argo ifadeler bu çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Eserde çok sayıda bağlama, edat ve ünlem birliklerine rastlanmıştır. Tespit edilen söz varlıklarının bir kısmı yer aldıkları nazım şekli ve hangi mısradaki oldukları belirtilerek sunulmuştur (ör: hem ka'be hem harem'dür (G. 139/8)). Çalışmada hacimce yer kaplayacaklarından dolayı geri kalan örnekler dipnotlar kullanılarak gösterilmiştir. Sayıca fazla olup hesaplanmadıklarından dolayı bağlama, edat ve ünlem birliklerinin sonunda grafiklere yer verilmemiştir.

Bağlama birliklerinde “hem... hem..., ü... ü... ü...” gibi art arda kullanımların sıklığı ve bu gibi kullanımların yer aldığı beyitlerde bağlamın bütünlük arz etmesi dikkat çeken hususlardır. Tespit edilen edat birlikleri arasında “ile ve için” edatları; ünlemlerde ise “ey/iy (900'ün üzerinde) ve yâ” ünlemleri eserde en çok kullanılan birliklerdir.

Eserde tespit edilen tekrar birlikleri 114 adettir. Sayıca az olmalarıyla dikkat çeken bu birlikler yine buldukları nazım şekilleri ve buldukları mısralar belirtilerek tablo halinde sunulmuş, sayısal veriler grafikle gösterilmiştir. “Allâh allâh, dem-be-dem, ser-be-ser ve gice gündüz” en çok kullanılan tekrar birlikleridir.

Divanda geçen sayı birlikleri 139 adettir. Bu birlikler en çok Hurufilik akidelerinin - otuz iki, bist ü heşt, bist ü heşt ü si vü dü, igirmi sekiz, on iki, on dört vs. gibi- anlatıldığı ve Hurufiliği ilgilendiren hesapların sonucunda ortaya çıkan rakamlardır. Hurufilik felsefesinin önemli temsilcilerinden biri olması sebebiyle şairin şiirlerinde çok defa rakamsal hesaplara rastlanmıştır. Bu sayı birlikleri arasında en çok kullanılanlar “otuz iki, sî vü dü, yüz min, on sekiz min ve bist ü heşt”tir.

127 adet unvan birliği ve birleşik isim tespit edilmiştir. Tespit edilen bu birlikler “Mervân-ı har, Melik Şâkir, İsa'bnü Meryem, Yusuf-ı Ken'ân, Yusuf-ı Mısr, Yusuf-ı sâni, Ahmed-i Muhtâr ve Ahmed-i Mürsel” birlikleri haricinde on iki imam ve ehl-i beytten kişilerin farklı şekillerde kullanılıp tekrara düşen isimlerinden oluşmaktadır. Örneğin İmam Zeynelâbidîn hem İmâm Zeyne'l-'İbâd hem de Şâh Zeynü'l-'Âbidîn şeklinde tekrar eden birleşik isimlerdendir.

Divan'ın en hacimli bölümünü kalıp ifadeler oluşturmaktadır. Tespit edilen kalıp ifadelerin sayısı 14.689'dur. Kalıp ifadeler, genellikle Türkçede bütün olarak alınabilen ifadeler (ör: anda gör), Farsça tamlamalar (ör: âb-1 engûr, âb-1 çeşme), Arapça tamlamalar (ör: ahsen suret, âlimü'l-ilm) Farsça-Türkçe, Arapça-Türkçe, Farsça-Arapça karışık tamlamalar (ör: âhû gözlü, Âdem-i hâkî, âb-1 çeşme-i hayvân), et-, ol-, eyle, yap- gibi ek-fiillerle oluşturulan birleşik fiiller (ör: âgâh ol-, ber-dâr ol-, âgâz it-, âl eyle) şeklinde incelemeye tâbi tutulmuştur.

Arkaik sözcükler, tasniflerde her ne kadar söz varlığına dâhil edilmese de dilin gelişimi ve geldikleri dönemin üslubu hakkında ipuçları vermeleri bakımından önem arz ederler. Bu sebeple eserde geçen bu sözcüklerin çalışmaya dâhil edilmesi uygun görülmüştür. Eserde 71 (tekrarlarla birlikte toplam 540) adet arkaik sözcük tespit edilmiş, bunlar buldukları nazım şekli ve mısraı da belirtilerek alfabetik sıraya göre verilmiştir.

Tespit edilebildiği kadarıyla eserde 7 adet atasözü geçmektedir. Bir atasözünün iki farklı şekilde kullanıldığı (tikensüz gül bulunmaz/tükensüz gül olmaz) dikkatleri çekmiştir.

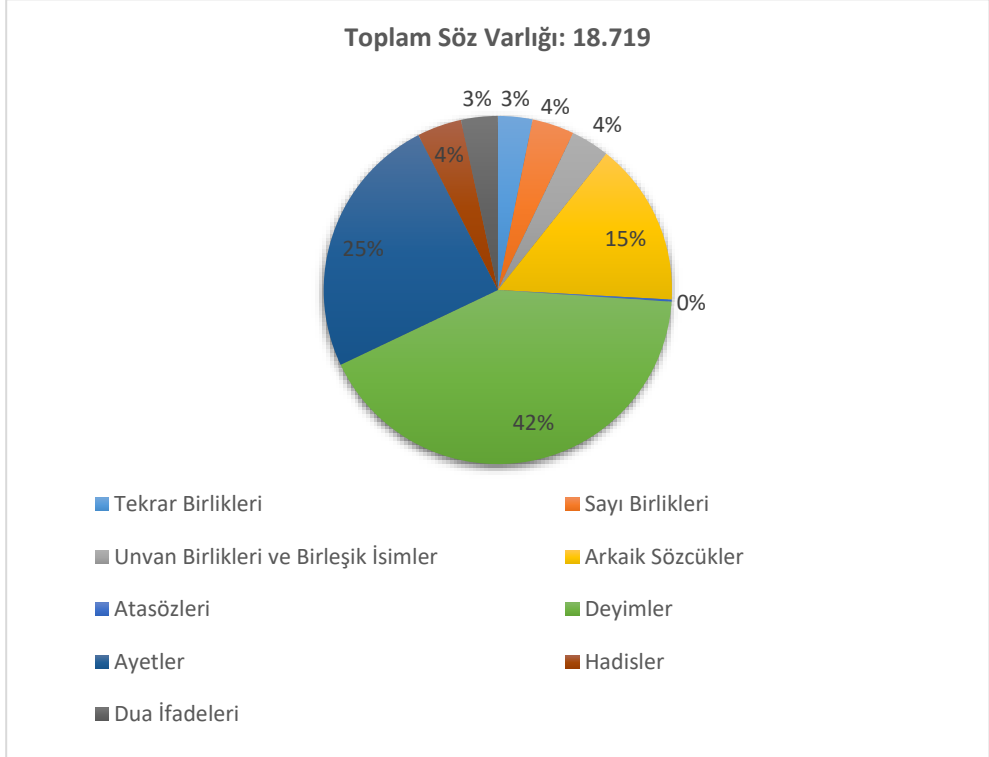
Divanda 1.488 adet deyim tespit edilmiştir. Bu kullanımlara bakıldığında, Nesîmî'nin dilin zenginliğinden ve anlatım gücünden fazlaca yararlandığı söylenebilir. can ver-, ele gir-, feda et-, feda ol-, gönlü düş-, gönül ver-, hayran ol-, kıyamet kop-, kul ol-, kurban ol-, vücuda gel-, yol bul-, gibi deyimler eserde en çok kullanılan deyimlerdendir. Sayıca çok olmalarından dolayı deyimlerin de sadece bir kısmı tablo halinde verilmiş, geriye kalanlar dipnotlarla gösterilmiştir.

Çalışmada değinilen bir diğer konu ise eserde yer alan ayet, hadis ve dua ifadeleridir. Kur'ân şairi olarak tanınan zümre şahsiyetlerden biri olan Nesîmî, özellikle Hurufilik felsefesinin propagandasını yaptığı şiirlerinde Kur'ân'dan ve hadislerden sıkça iktibas yapmış, onları felsefesine bir dayanak göstermek amacıyla bazen de kaynak olarak kullanmıştır. Örneğin: Tin Suresinin 4. ayetinden iktibas edilen "ahsen-i takvîm (en güzel yüz)" *divanda* sıkça kullanılan bir ifadedir. Nesîmîye göre insan ahsen-i takvîm üzerine yaratılmıştır. Hurufilik felsefesine göre insan dışında hiçbir varlık Allah'ın 28 ve 32 ilahî harfinin alâmetlerini tam olarak telaffuz edemez veya gösteremez. Bu varlıklarda görülen alâmetler sınırlıdır ve apaçık bir halde değildir. Onlara göre, bu harflerin alâmetleri insanın yüzündeki yedi ümmî hat vasıtasıyla ancak açık bir şekilde görülebilir. Bundan dolayı Nesîmî, Kur'ân'da geçen bu ayeti Allah'ın insanda tecelli ettiği en güzel yüz şeklinde yorumlamış; yüzün ahsen-i takvîm olduğundan dolayı Allah'ın onda zuhur ettiğini savunmuştur:

Çünkü yüzün ahsen-i takvîm imiş
Sende zuhûr eyledi sübhânumuz (G. 189/7)

Divanda 872 adet ayet, 147 adet hadis ve 121 adet dua ifadesi tespit edilmiştir. Bunlar tablolar halinde gösterilmiş, sayısal değerlerini gösteren grafikler hemen akabinde verilmiştir.

Aşağıda daha önce grafiği verilen söz varlığı unsurları tek bir grafikte gösterilmiştir. Sayıca çok fazla olan kalıp ifadeler bütünlüğü bozduğu için grafiğe dahil edilmemiştir.

Bu çalışmayla, XIV. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Seyyid İmâdüddîn-i Nesimî *Divanı*'nda yer alan bağlama birlikleri, edat birlikleri, tekrar birlikleri, sayı birlikleri, unvan birlikleri ve birleşik isimler, ünlem birlikleri, kalıp ifadeler, arkaik sözcükler, atasözleri, deyimler, ayetler, hadisler ve dua ifadeleri gibi Türk dilinin zengin söz varlığına dair unsurlar gün yüzüne çıkarılmıştır. Çalışmanın sonunda Nesimî'nin özellikle bağlama, edat ve ünlem birlikleri, kalıp ifade, deyim ve ayetlerden çokça yararlandığı görülmüştür. Eserin söz varlığına dair elde edilen veriler, dilin zenginliğini ve toplumun kültürel öğelerini yansıtmakla birlikte özellikle millî ve kültürel alanda yapılacak olan bilimsel çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından önem arz eden bulgulardır.

Kaynakça

- Aksan, D. (1996). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Ayan, H. (2002). *Nesîmî hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve Türkçe Divanının tenkidli metni* (Cilt I-II). TDK Yayınları.
- Aydın, S. (2022). Nesîmî Divanı'nın bağlamalı dizin ve işlevsel sözlüğü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*.
- Çotuksöken, Y. (1992). *Dil ve edbiyat terimleri sözlüğü* (1. b.). İstanbul: Cem Yayınları.
- Ekşioğlu, S. (2015). Şeyhî Divan'ındaki arkaik sözcükler. *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*(15).
- Ergin, M. (2000). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. İ Bayrak Yayınları.
- Ergüzel, M. M. (2007). *Dil ve kültür üzerine yazılar 1*. İstanbul.
- Ertuğrul, E. (2008). Fuzûlî Divânı söz varlığı, kelime grupları. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime Giriş* (1. b.). Multilingual Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma* (1. b.). Nobel Yayınları.
- Karababa, S. (2013). Feyza Hepçilingirler'in romanlarında söz varlığı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Karahan, L. (1998). *Türkçenin söz dizimi* (5. b.). Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü* (1. b.). TDK Yayınevi.
- Köse, D. (2010). Hayâlî Bey Divanı'nın söz varlığı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Küçük, S. (2013). Zâtî Divânı'nda arkaik unsurlar. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi [TAED]*(49).
- Şahin, H. (2004). *Türkçede organ isimleriyle kuruluş deyimler* (1. b.). Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- TDK. (2005). *Türkçe sözlük* (10. b.). TDK Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.
- Yılbr, Ş. (2010). Zâtî Divanı'ndaki kelime grupları ve söz varlığı. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile arasında mali çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.